

บทที่ 4

วิเคราะห์การใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหาย ในคดีอาญาของพนักงานอัยการ

จากบทที่ 1 และบทที่ 2 ทำให้ทราบถึงหลักการและเหตุผลในการปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในส่วนของการเรียกค่าสินไหมทดแทนคดีแพ่ง เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการที่จะเยียวยาความเสียหายให้กับผู้เสียหาย จากการถูกระบุชรัยทางอาญาอย่างเต็มที่ ถึงแม้เจตนารมณ์ในการร่างมาตราดังกล่าว จะเป็นหลักการที่ดีและเหมาะสมเพียงใดก็ตาม แต่บทบัญญัติของกฎหมายเองยังมีประเด็นปัญหา บางประการที่ไม่ชัดเจน ทำให้เกิดการตีความแตกต่างกันออกไป ซึ่งอาจแปลความหมายไม่ตรงกับเจตนารมณ์ของตัวบทกฎหมาย ประกอบกับในทางปฏิบัติยังมีข้อจำกัดบางประการที่เข้ามาเป็นตัวแปรสำคัญทำให้ทางปฏิบัติไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายได้อย่างแท้จริง ส่งผลให้ผู้เสียหายไม่ได้รับการเยียวยาตามเจตนารมณ์ของกฎหมายเท่าที่ควร ดังนั้น ในบทนี้ผู้เขียนจะนำเสนอประเด็นปัญหาสำคัญหรือมีข้อถกเถียงมาพิจารณาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมต่อการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหาย

4.1 วิเคราะห์ระบบการใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน ของผู้เสียหายในคดีอาญา

จากการศึกษารูปแบบการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาในบทที่ 2 นั้น ทำให้เห็นว่าการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญา แบ่งออกเป็น 2 ระบบ ได้แก่ การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนตามระบบกฎหมายอังกฤษและระบบกฎหมายฝรั่งเศส สำหรับประเทศไทยเมื่อพิจารณาในส่วนของการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น จะเห็นได้ว่า ส่วนหนึ่งกฎหมายให้สิทธิผู้เสียหายสามารถฟ้องเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 40 และให้ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ตามมาตรา 44/1

การใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายทั้งสองกรณีดังกล่าวเป็นรูปแบบที่กฎหมายให้ผู้เสียหายเป็นผู้ดำเนินการเรียกร้องบังคับตามสิทธิของผู้เสียหายโดยในสวนบทบัญญัติของมาตรา 40 นั้น กฎหมาย (ภาครัฐ) ได้อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เสียหายในช่องทางที่ให้ผู้เสียหายฟ้องคดีส่วนแพ่งต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาได้ก็เพื่อไม่ต้องให้ผู้เสียหายไปฟ้องเป็นคดีแพ่งต่างหากอีกคดีหนึ่ง ซึ่งจะทำให้ผู้เสียหายยุ่งยากเป็นการเสียเวลาและเสียทรัพย์ อีกทั้งยังเป็นผลดีต่อทุกฝ่ายในการดำเนินคดีที่ศาลได้พิจารณาคดีอันเกิดจากการกระทำอันเดียวกันให้เสร็จสิ้นไปในคราวเดียวกันทั้งในทางแพ่งและทางอาญา และอีกประการหนึ่งก็เพื่อให้ศาลที่พิจารณาคดีอาญาใช้ดุลพินิจกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้เหมาะสมแก่ความหนักเบาตามหลักฐานที่โจทก์จำเลยนำสืบแสดงต่อศาล¹

ส่วนการให้สิทธิแก่ผู้เสียหายยื่นคำร้องขอตามมาตรา 44/1 ที่แก้ไขเพิ่มเติมนั้นก็ด้วยเหตุผลเพื่อให้ผู้เสียหายที่เป็นเหยื่ออาชญากรรมได้รับการเยียวยาความเสียหายด้วยความสะดวกและรวดเร็วมากขึ้น โดยกฎหมาย (รัฐ) ได้เพิ่มช่องทางเลือกให้แก่ผู้เสียหายมากขึ้นในการใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน โดยกำหนดให้ผู้เสียหายที่ยื่นคำร้องขอตามมาตรา 44/1 ไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมในการเรียกร้องคดีส่วนแพ่ง ซึ่งการยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 ดังกล่าวนั้น เมื่อผู้เสียหายยื่นคำร้องขอทางแพ่งเข้ามาในคดีอาญาของพนักงานอัยการแล้วผู้เสียหายมีหน้าที่ในการเสนอพยานหลักฐานต่างๆต่อศาลเพื่อให้ศาลเป็นผู้ตัดสินกำหนดค่าสินไหมทดแทน ดังนั้นรูปแบบในการใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 นี้ จึงกล่าวได้ว่า ผู้เสียหายเป็นผู้มีบทบาทในการดำเนินการเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนด้วยตนเอง

ฉะนั้น จากกรณีตามมาตรา 40 และมาตรา 44/1 ผู้เสียหายเป็นผู้ดำเนินการในการเรียกร้องให้ได้รับการเยียวยาความเสียหาย โดยภาครัฐเป็นฝ่ายสนับสนุนด้วยการอำนวยความสะดวกตามวิธีการต่าง ๆ ดังที่กล่าวมา

ส่วนกรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 ที่ให้พนักงานอัยการมีอำนาจเรียกร้องคดีส่วนแพ่งให้กับผู้เสียหายได้ในคดีเกี่ยวกับทรัพย์บางประเภทนั้น โดยการเรียกให้คืนทรัพย์สินหรือใช้ราคาแทนผู้เสียหาย ผู้เสียหายไม่ต้องเข้ามาดำเนินการใดๆก็ได้ หรือผู้เสียหายจะเข้ามาเป็นโจทก์ร่วมก็ได้ เพราะเมื่อศาลพิพากษาให้คืนทรัพย์สินหรือชดใช้ราคา

¹ อนุวัติ ใจสมุทร, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่าด้วยหลักทั่วไปตลอดถึงการไต่สวนมูลฟ้อง มาตรา 1 ถึง มาตรา 171, (ธนบุรี: นิติบรรณการ, 2514) น .424.

แล้วตามกฎหมายให้ถือว่าผู้เสียหายเป็นเจ้าของนี้ตามคำพิพากษา การดำเนินการตามรูปแบบนี้อาจกล่าวได้ว่า รัฐเป็นผู้ดำเนินการแทนผู้เสียหายทั้งหมด โดยที่ผู้เสียหายไม่ต้องเข้ามาในคดีก็ได้ เพียงแต่ว่าอัยการสามารถเรียกคืนตัวทรัพย์สินที่ถูกละเมิดหรือเรียกให้ใช้ราคาแทนในกรณีที่ทรัพย์สินดังกล่าวสูญหายหรือเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำละเมิดของผู้กระทำผิดเท่านั้น ไม่สามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนส่วนอื่นได้ และก็สมารถเรียกได้เพียง 9 ฐานความผิดในคดีอาญาเท่านั้น กล่าวคือ คดีลักทรัพย์ วิวังทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก ข้อโกง ยักยอก และ รับของโจร ซึ่งเท่ากับว่ารัฐเข้ามาเรียกค่าเสียหายแทนผู้เสียหายเพียงบางส่วนเท่านั้นยังไม่เต็มรูปแบบ

จากการศึกษาระบบการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาตามระบบกฎหมายอังกฤษและฝรั่งเศส เมื่อนำมาวิเคราะห์ที่เปรียบเทียบกับกรเรียกค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาตามระบบกฎหมายไทยสามารถสรุปได้ดังนี้

ด้วยระบบวิธีพิจารณาความอาญาของฝรั่งเศส ที่อำนาจในการดำเนินคดีอาญาเป็นอำนาจของรัฐแต่ผู้เดียว แม้ความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายจะเป็นความเสียหายโดยตรง ผู้เสียหายก็ไม่มีสิทธิดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง ต้องให้เจ้าหน้าที่เป็นผู้ดำเนินคดี โดยมีพนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาและเป็นผู้บังคับคดีหรือจัดให้มีการปฏิบัติตามคำพิพากษา และแม้ว่ากฎหมายฝรั่งเศสจะอนุญาตให้ผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดสามารถเรียกร้องค่าเสียหายในคดีอาญาได้ก็ตาม แต่ด้วยระบบการดำเนินคดีของประเทศฝรั่งเศส ผู้เสียหายจะเรียกค่าเสียหายทางแพ่งในศาลอาญาได้ ต้องขึ้นอยู่กับมีการดำเนินคดีอาญาในศาลอยู่ ดังนั้น หากพนักงานอัยการไม่ฟ้องร้องดำเนินคดีอาญา ผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องต่อศาลได้โดยตรง (action civile) เมื่อผู้เสียหายฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนต่อศาลอาญา จะมีผลทำให้พนักงานอัยการต้องดำเนินการฟ้องร้องคดีอาญา (action publique) กับผู้กระทำผิด

ดังนั้น การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในศาลอาญาตามกฎหมายของฝรั่งเศสนั้นต้องดำเนินคดีควบคู่ไปกับการดำเนินคดีอาญา ผู้เสียหายไม่อาจดำเนินคดีส่วนแพ่งได้ อย่างเป็นเอกเทศในการพิจารณาคดีของศาลอาญา

ส่วนระบบกฎหมายของไทย ให้สิทธิผู้เสียหายในคดีอาญาสามารถฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 40 เมื่อผู้เสียหายฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาแล้ว ไม่มีผลบังคับให้พนักงานอัยการต้องเข้ามาฟ้องดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำผิด ดังเช่นระบบกฎหมายของฝรั่งเศส ดังนั้น การฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาของผู้เสียหายจึงเป็นไปโดย

เอกเทศ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับกรดำเนินการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการเนื่องจากผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้โดยตรง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28

และเมื่อผู้เสียหายได้ใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาแล้ว ทั้งกฎหมายไทยและกฎหมายฝรั่งเศสมีหลักการว่า ผู้เสียหายจะไม่สามารถเรียกร้องค่าเสียหายดังกล่าวในการดำเนินคดีทางแพ่งได้อีก จึงถือเป็นการตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะไปฟ้องร้องทางแพ่ง

ส่วนการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของระบบกฎหมายอังกฤษที่ผู้ฟ้องคดี (รัฐ) เป็นผู้ดำเนินการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย โดยกำหนดเป็นค่าเสียหายในเบื้องต้นให้แก่ผู้เสียหายนั้นมีหลักการที่คล้ายกับกฎหมายไทย ได้แก่ กรณีที่พนักงานอัยการเรียกร้องในส่วนแพ่งให้แก่ผู้เสียหาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 43 ซึ่งกฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจของพนักงานอัยการ โดยผู้เสียหายไม่ต้องดำเนินการร้องขอ หรือในอีกนัยหนึ่งคือการดำเนินการตามมาตรา 43 นั้นเป็นระบบที่รัฐซึ่งตามกฎหมายของไทย ได้แก่ พนักงานอัยการเป็นผู้มีบทบาทในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย แต่มีข้อจำกัดตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในมาตรา 43 จึงเป็นกรณีที่รัฐเข้ามาเรียกค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายเพียงบางส่วน หากผู้เสียหายไม่ได้เข้าร่วมในคดีของพนักงานอัยการ ค่าสินไหมทดแทนส่วนที่อยู่นอกเหนืออำนาจของพนักงานอัยการตามมาตรา 43 นั้น ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกร้องให้มีการชดใช้ค่าเสียหายดังกล่าวโดยการดำเนินคดีทางแพ่งได้

นอกจากนั้น การเรียกคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินให้แก่ผู้เสียหายของพนักงานอัยการตามมาตรา 43 นั้น มีรูปแบบที่คล้ายกับ Restitution order ตามระบบกฎหมายของอังกฤษ อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินของผู้เสียหายที่ถูกละเมิดต่อกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองในทรัพย์สินดังกล่าวจากการกระทำความผิดอาญา หากไม่สามารถเยียวยาความเสียหายโดยการส่งมอบทรัพย์สินคืนแล้วก็ต้องให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ราคาทรัพย์สิน ส่วนการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาของพนักงานอัยการหรือในคดีอาญาของรัฐ ตามมาตรา 44/1 ที่ให้ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียง หรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลยนั้น พบว่ามีรูปแบบการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวที่มีลักษณะคล้ายกับ Compensation order ตามระบบกฎหมายของอังกฤษ ที่ผู้เสียหายสามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนในความผิดเกี่ยวกับชีวิต ร่างกายหรือความเสียหายต่างๆที่เป็นผลมาจากการกระทำความผิดอาญา

4.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบระบบการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน ของประเทศไทยกับของต่างประเทศ

4.2.1 วิเคราะห์เปรียบเทียบการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาตามระบบ กฎหมายฝรั่งเศสและกฎหมายไทย

การวิเคราะห์เปรียบเทียบในหัวข้อนี้จะนำเสนอประเด็นหลักที่มีความสำคัญ ดังนี้

1) ขอบเขตผู้เสียหายที่มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน

ประเทศฝรั่งเศสพนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจดำเนินคดีอาญา ผู้เสียหายไม่มีสิทธิดำเนินคดีอาญาได้ด้วยตนเอง สำหรับประเทศไทยผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 (2) โดยหลักเกณฑ์การพิจารณาความเป็นผู้เสียหายตามกฎหมายไทยนั้นเป็นไปตามมาตรา 2(4) ซึ่งได้แก่ 1) มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นต่อผู้นั้น 2) ผู้นั้นได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดนั้น คือ เป็นผู้เสียหายโดยพฤตินัย 3) ผู้นั้นไม่ได้มีส่วนร่วม, ยินยอม หรือพัวพันกับการกระทำความผิด คือ เป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย

ผู้เสียหายในฝรั่งเศสที่จะใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายทางแพ่งนั้น มีหลักเกณฑ์ ดังนี้

1. ต้องเป็นผู้ได้รับความเสียหายเป็นส่วนตัว และโดยตรงจากการกระทำความผิด ซึ่งในประเด็นนี้มีหลักเกณฑ์ที่คล้ายคลึงกับกฎหมายไทย

2. ผู้เสียหายไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย อันเป็นหลักเกณฑ์ที่แตกต่างกับกฎหมายไทย กล่าวคือ ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนจากคำสั่งของศาลอาญาได้²

ซึ่งมาจากแนวความคิดของกฎหมายฝรั่งเศสที่สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีโดยรัฐที่ถือว่าการกระทำความผิดกระทบกระเทือนความสงบสุขของสังคม และรัฐมีหน้าที่ต้องเข้าไปจัดการเรื่องให้เรียบร้อย โดยไม่คำนึงถึงว่าการกระทำความผิดนั้น ผู้เสียหายจะได้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม

โดยในประเด็นของความเป็นผู้เสียหายที่มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเข้ามาในคดีอาญาตามมาตรา 44/1 นั้น ยังมีความเห็นที่แตกต่างกัน โดยฝ่ายหนึ่งเห็นว่าไม่จำเป็นต้อง

² อุทัย อาทิวา, “สิทธิของผู้เสียหายในกฎหมายฝรั่งเศส”, บทบัญญัติ, ปีที่ 61 เล่มที่ 1, (มีนาคม 2548), น. 1-19.

เป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย ก็สามารถเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนได้ แต่อีกฝ่ายหนึ่งให้ความเห็นว่า ต้องเป็นผู้เสียหายตามความหมายของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คือ ต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยด้วย จึงจะมีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาของพนักงานอัยการตามมาตรา 44/1 ได้

นอกจากนั้น ด้วยหลักเกณฑ์ทั่วไปของการพิจารณาความเป็นผู้เสียหายตามกฎหมายฝรั่งเศส อาจมีกรณีผู้มีคุณสมบัติเป็นผู้เสียหายที่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลมีเป็นจำนวนมากเข้ามาในคดี ซึ่งการยื่นคำร้องเข้ามาในคดีอาญาตามมาตรา 44/1 นั้น ผู้เสียหายที่มีสิทธิยื่นคำร้องต้องเป็นผู้เสียหายที่ปรากฏอยู่ในคำฟ้องของพนักงานอัยการโจทก์เท่านั้น หากแม้มีคุณสมบัติเป็นผู้เสียหายแต่ตามคำฟ้องของพนักงานอัยการปรากฏว่าไม่มีรายชื่อว่าเป็นผู้เสียหายตามคำฟ้องนั้น ผู้เสียหายรายดังกล่าวก็ไม่อาจยื่นคำร้องเพื่อขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีนั้นได้ ดังนั้น กฎหมายไทยจึงมีหลักเกณฑ์ที่จำกัดขอบเขตของผู้เสียหายที่มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญามากกว่าหลักเกณฑ์ของกฎหมายฝรั่งเศส

2) รูปแบบการใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญา

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส กำหนดให้เอกชนผู้เสียหายมีสิทธิที่จะดำเนินการเรียกร้องให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายทางแพ่ง (L'action civile) ที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดอาญาได้ 2 วิธี คือ

1. ผู้เสียหายยื่นฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญา
2. ผู้เสียหายร้องขอเข้าร่วมเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งในคดีอาญา โดยเมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีอาญาต่อศาลแล้ว ผู้เสียหายที่ต้องการเรียกร้องค่าเสียหายทางแพ่ง มีสิทธิที่จะขอเข้าเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งในคดีอาญา โดยมีประเด็น คือ เรียกร้องค่าเสียหายที่เกิดจากการกระทำผิดทางอาญาของผู้กระทำผิดที่ถูกดำเนินคดีอยู่นั้น ผู้เสียหายจะได้รับประโยชน์จากกระบวนการพิจารณาคดีอาญา มีสิทธิเข้าฟังการพิจารณาคดีของศาลและมีสิทธินำพยานมาสืบในศาลได้ แต่จะมีผลเฉพาะคดีส่วนแพ่ง ในฝรั่งเศสผู้เสียหายส่วนใหญ่มักจะนิยมเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนด้วยวิธีการนี้ เนื่องจากการแยกฟ้องเป็นคดีแพ่งนั้น ศาลแพ่งจะหยุดการพิจารณารอให้คดีอาญามีคำตัดสินก่อน และการดำเนินคดีแพ่งในฝรั่งเศสมีแนวโน้มว่าจะใช้ระยะเวลาอันยาวนาน เป็นภาระหนักและมีค่าใช้จ่ายสูง

ซึ่งหลักการที่ผู้เสียหายสามารถร้องขอเข้าเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งตามกฎหมายฝรั่งเศสนี้ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับระบบกฎหมายของไทย จะพบว่ากฎหมายของไทยก็มีหลักการให้ผู้เสียหายสามารถเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาของรัฐได้ ตามประมวลวิธีพิจารณา

ความอาญา มาตรา 44/1 กำหนดให้ผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องเพื่อขอให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเข้ามาในคดีอาญาของพนักงานอัยการได้ และมีประเด็นของการยื่นคำร้องเพียงการขอให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพียงประเด็นเดียว และผู้เสียหายมีสิทธินำพยานเข้าสืบถึงประเด็นการเรียกค่าสินไหมทดแทนได้

3) การแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 75 กำหนดให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้มีหน้าที่แจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทน และผู้เสียหายสามารถใช้สิทธิร้องขอเข้าเป็นคู่ความฝ่ายแพ่ง (a civil party) เพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ เมื่อพนักงานอัยการได้ฟ้องคดีอาญาต่อศาล หรือผู้เสียหายอาจฟ้องผู้กระทำผิดต่อศาลโดยตรงหรือยื่นคำร้องต่อผู้พิพากษาศาลไต่สวน ซึ่งการใช้สิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาตามมาตรา 44/1 นั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยยังไม่มีบทบัญญัติที่ชัดเจนในเรื่องการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงการนำสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนดังกล่าว

4.2.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบการเรียกค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาตามระบบกฎหมายอังกฤษและกฎหมายไทย

การเรียกค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาตามกฎหมายอังกฤษและกฎหมายไทยมีข้อควรนำมาพิจารณาเปรียบเทียบ โดยจะแบ่งออกเป็นกรณชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตาม compensation orders และการคืนทรัพย์สินที่ผู้เสียหายสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำผิดตาม restitution orders ดังนี้

ก) การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตาม compensation orders

1) การมีคำร้องขอของผู้เสียหายเพื่อขอบังคับให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

ตาม The Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 ในส่วน compensation orders นั้น ศาลจะเป็นผู้บังคับให้ผู้กระทำผิดหรือจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายในขั้นตอนของการกำหนดโทษ ซึ่งกระบวนการที่ศาลจะมีคำสั่ง compensation order ไม่จำเป็นที่ผู้เสียหายจะต้องมาศาลและทำคำร้องด้วยตนเอง โดยทั่วไปผู้เสียหายจะทำคำร้อง (statement) ยื่นต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจจะระบุถึงความเสียหายและจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่เขาต้องการ ส่วนสำนวนของ The Crown Prosecution Service (CPS) จะมีแบบฟอร์มที่มีจำนวนค่า

สินไหมทดแทน ชื่อและที่อยู่ของผู้เรียกร้อง โดยแบบฟอร์มนี้จะยื่นต่อศาล ซึ่งผู้ฟ้องคดีจะร้องขอให้ศาลมีคำสั่ง compensation order ในตอนท้ายของการสรุปข้อเท็จจริงของคดี (สันนิษฐานว่าจำเลยให้การรับสารภาพ) หากจำเลยไม่รับสารภาพหลักฐานที่เกี่ยวกับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจะไม่ปรากฏในระหว่างการพิจารณาคดี เนื่องจากคำสั่งให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจะมีเพียงกรณีที่มีการยอมรับผิดหรือมีข้อมูลต่อศาลที่เป็นการชัดเจนอย่างมากที่จะมีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพส่วนมาก ผู้กระทำผิดมักจะยอมรับที่จะชดใช้ค่าเสียหาย และข้อโต้แย้งจะเป็นเรื่องความสามารถของผู้กระทำผิดในการจ่ายค่าสินไหมทดแทน³

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 กำหนดให้ผู้เสียหายที่มีสิทธิจะเรียกค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย หากผู้เสียหายประสงค์จะขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ผู้เสียหายจะต้องยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญา เพื่อให้มีศาลมีคำสั่งตัดสินในประเด็นค่าสินไหมทดแทนดังกล่าว

ดังนั้น ตามกฎหมายของอังกฤษผู้เสียหายจะมีบทบาทในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในขั้นตอนของการยื่นคำร้องต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ และศาลจะกำหนดให้มีคำสั่งให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเมื่อผู้ฟ้องคดีร้องขอตามที่ผู้เสียหายได้แสดงความประสงค์มา ส่วนตามกฎหมายไทยผู้เสียหายจะต้องยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญา ก่อนมีการสืบพยานหรือก่อนศาลมีคำวินิจฉัย และมีสิทธินำพยานเข้าสืบถึงค่าสินไหมทดแทนได้

2) ประเภทของความผิดที่ผู้เสียหายสามารถขอบังคับให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้

The Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 ในส่วน compensation orders นั้น กฎหมายได้กำหนดให้ศาลเป็นผู้มีคำสั่งให้ผู้กระทำผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายในความเสียหายใดๆ ที่เป็นเหตุให้ได้รับอันตรายแก่ร่างกาย (personal injury) ความสูญหาย (loss) หรือความเสียหาย (damage) อันเป็นผลมาจากการกระทำผิด โดยความเสียหายที่กระทบต่อร่างกายนั้นไม่เพียงเฉพาะความเสียหายที่เกิดแก่เนื้อตัวร่างกายเท่านั้น แต่รวมถึงความทุกข์ทรมาน ความเศร้าโศกและความวิตกกังวล อันเป็นผลมาจากการกระทำผิดด้วย นอกจากนี้ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับงานศพ (funeral expenses) หรือค่าสินไหมทดแทนจากการพลัดพรากที่เกี่ยวกับการเสียชีวิตอันเป็นผลมาจากการกระทำผิด ศาลก็มีคำสั่งให้ผู้กระทำผิดชดใช้ได้

³ John Sprack, Emmins on Criminal Procedure, 9th edition (Worcester : Blackstone Press Ltd., 2002), p.413.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 กำหนดให้ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทน เพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียง หรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย

3) อำนาจของศาลในการกำหนดจำนวนค่าสินไหมทดแทน

กฎหมายของอังกฤษมีบทบัญญัติกำหนดอย่างชัดเจนถึงอำนาจของศาลในการกำหนดจำนวนค่าสินไหมทดแทนสำหรับการมีคำสั่งให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทน compensation orders โดยใน The Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 มาตรา 131(1) กำหนดจำนวนค่าสินไหมทดแทนสูงสุดที่ Magistrates' court จะมีคำสั่งในความผิดใดๆ คือ ไม่เกินจำนวน 5,000 ปอนด์ ส่วน Crown Court นั้นไม่มีการกำหนดค่าสินไหมทดแทนขั้นสูงสุดที่ศาลจะสั่งได้

ส่วนกฎหมายไทยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่มีบทบัญญัติที่กำหนดอย่างชัดเจนเหมือนกับกฎหมายของอังกฤษ อีกทั้ง ตามหลักของกฎหมายไทยจะมีข้อพิจารณาในกรณีที่คดีอาญานั้นอยู่ในอำนาจการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลแขวง การยื่นคำร้องเพื่อขอให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตาม มาตรา 44/1 หากมีจำนวนค่าสินไหมทดแทนเกิน 300,000 บาทแล้วนั้น จะเป็นกรณีที่ทนายในคดีเกินอำนาจการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลแขวงหรือไม่ ซึ่งยังคงมีเพียงความเห็นของนักวิชาการว่าศาลแขวงมีอำนาจการพิจารณาพิพากษาคดี แม้ทนายในคดีจะเกินอำนาจการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลแขวงก็ตาม โดยยังไม่มีคำพิพากษาศาลฎีกาออกมารองรับในประเด็นนี้

4) ลักษณะของคดีที่กำหนดให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

ตามกฎหมายของอังกฤษ การกำหนดให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในศาลอาญานั้นควรมีในคดีที่จำนวนค่าสินไหมทดแทนมีความชัดเจนและไม่ซับซ้อน ส่วนคดีที่มีความยุ่งยากเกี่ยวกับค่าเสียหายที่มีจำนวนมากนั้น ควรจะนำไปพิจารณาในศาลแพ่ง โดยมีเหตุผลเนื่องจาก compensation order เกือบทั้งหมดผู้ออกคำสั่ง คือ Lay magistrates ซึ่งอาจยังขาดความชำนาญในเรื่องค่าเสียหายที่ยุ่งยากหรือซับซ้อน ดังนั้น compensation order จึงได้กำหนดไว้สำหรับคดีที่ง่ายไม่ยุ่งยาก จำนวนค่าสินไหมทดแทนสามารถสืบรู้ได้ง่ายและรวดเร็ว หากในคดีที่ต้องพิสูจน์ความรับผิดชอบเนื่องกัน (Countless Cases) คำสั่งให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนก็ไม่ควรจะมีหากมีประเด็นความรับผิดชอบที่ซับซ้อน

กฎหมายไทยมีหลักการที่แตกต่างในเรื่องนี้ โดยเจตนารมณ์ของมาตรา 44/1 นั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เสียหายสามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนได้อย่างครบถ้วน โดยไม่ต้องไปฟ้อง

เป็นคดีแพ่งอีก ซึ่งมีคำอธิบายว่า หากเป็นกรณีที่ผู้ได้รับความเสียหายจะมีผู้เสียหายโดยนิตินัย เช่น สมัครใจวิวาททำร้ายซึ่งกันและกัน หรือเป็นผู้มีส่วนในการประมาทด้วย บุคคลเหล่านี้ก็น่าจะมีสิทธิยื่นคำร้องเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ แต่จำเลยก็สามารถให้การต่อสู้ว่าผู้เสียหายมีส่วนผิดในการก่อให้เกิดความเสียหายด้วยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 442 ประกอบกับมาตรา 223 ซึ่งหากเป็นเช่นนั้นจริง ในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนศาลต้องดูว่าฝ่ายใดก่อให้เกิดความเสียหายยิ่งหย่อนกว่ากัน และลดความรับผิดชอบของจำเลยลงตามส่วนแห่งความผิดของผู้เสียหาย หรือถ้าทั้งสองฝ่ายมีส่วนผิดไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน ศาลอาจไม่สั่งให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนเลยก็ได้⁴ ดังนั้นหากเปรียบเทียบหลักการดังกล่าวกับแนวความคิดของกฎหมายอังกฤษแล้ว จะเห็นได้ว่า การเรียกร้องให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาตามมาตรา 44/1 นั้นอาจมีได้แม้ว่าจะมีประเด็นการพิสูจน์ความรับผิดชอบที่ต่อเนื่องกัน

5) ลำดับการชำระค่าสินไหมทดแทน

The Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 มาตรา 130(12) กำหนดให้ในกรณีที่ศาลกำหนดโทษปรับแก่ผู้กระทำผิดและกำหนดให้ชดเชยค่าสินไหมทดแทน หากผู้กระทำผิดไม่สามารถชำระทั้งหมดได้ ให้ผู้กระทำผิดชดเชยค่าสินไหมทดแทนเป็นลำดับแรก ก่อนการชำระค่าปรับและค่าธรรมเนียม

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 251 กำหนดว่า ถ้าต้องยึดทรัพย์สินคราวเดียวกันสำหรับใช้ค่าธรรมเนียมศาล ค่าปรับราคาทรัพย์สิน หรือค่าสินไหมทดแทน แต่ทรัพย์สินของจำเลยไม่พอใช้ครบทุกอย่างให้นำจำนวนเงินสุทธิของทรัพย์สินนั้นใช้ตามลำดับดังต่อไปนี้

- (1) ค่าธรรมเนียม
- (2) ราคาทรัพย์สินหรือค่าสินไหมทดแทน
- (3) ค่าปรับ

⁴ สวัสดิการศาลอาญา สวัสดิการสำนักวิชาการศาลยุติธรรม, ข้อพิจารณาประกอบพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2548, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2549) น.12.

6) มาตรการบังคับหากผู้กระทำผิดปฏิเสธที่จะชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

กฎหมายอังกฤษมีมาตรการบังคับด้วยการคุมขัง หากผู้กระทำผิดหรือจำเลยปฏิเสธที่จะชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ซึ่งการกำหนดระยะเวลาในการคุมขังสำหรับการไม่ชำระค่าสินไหมทดแทนตามที่กำหนด เป็นระยะเวลาเดียวกับกรณีการไม่ชำระค่าปรับในจำนวนเงินเดียวกัน และหากผู้กระทำผิดจ่ายค่าสินไหมทดแทนไปบางส่วนแล้วตามคำสั่งของศาล ระยะเวลาการคุมขังก็จะลดลงไปตามส่วน แต่ตามกฎหมายไทยไม่มีบทบัญญัติในเรื่องการใช้มาตรการบังคับหากผู้กระทำผิดปฏิเสธที่จะชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

7) สิทธิของผู้เสียหายในการฟ้องคดีต่อศาลแพ่งเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทน

ตามหลักของกฎหมายอังกฤษไม่ได้มีบทบัญญัติห้ามผู้เสียหายที่ได้รับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจาก compensation order แล้วจะไม่สามารถเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนด้วยการดำเนินคดีแพ่งได้อีก เนื่องจาก compensation order เป็นการชดใช้ค่าเสียหายในเบื้องต้น หากผู้เสียหายยังรู้สึกว่าการได้รับชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจาก compensation order ยังไม่เต็มจำนวน ความเสียหายที่ตนได้รับอย่างแท้จริง ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องต่อ The Criminal Injuries Compensation Authority หรือฟ้องคดีต่อศาลแพ่งเพื่อเรียกค่าเสียหายก็ได้ แต่อย่างไรก็ตามเป็นที่ชัดเจนว่ากฎหมายไม่อนุญาตให้ผู้เสียหายได้รับการชดใช้ถึงสองครั้งในค่าเสียหายจำนวนเดียวกัน ดังนั้น ค่าตัดสินในจำนวนค่าสินไหมทดแทนของศาลแพ่งจะหักค่าสินไหมทดแทนในส่วนที่ได้รับจาก compensation order แล้ว และเช่นเดียวกับกรณีค่าตัดสินเกี่ยวกับค่าเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับจากโครงการของรัฐ (State scheme) หรือเงินที่ผู้เสียหายได้รับจากนโยบายการประกันภัย จะต้องหักออกจากจำนวนที่ผู้เสียหายได้รับจาก compensation order

ส่วนหลักของกฎหมายไทยนั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 กำหนดว่าหากผู้เสียหายได้ยื่นคำร้องเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 แล้วผู้เสียหายไม่อาจฟ้องร้องดำเนินคดีแพ่งเพื่อเรียกค่าเสียหายได้อีก เพราะจะเป็นการฟ้องซ้ำหรือฟ้องซ้อนได้ เนื่องจากกฎหมายให้ถือว่าคำร้องที่ผู้เสียหายยื่นมาตามมาตรา 44/1 เป็นคำฟ้องตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและผู้เสียหายอยู่ในฐานะโจทก์ในคดีส่วนแพ่ง ก็ด้วยไม่ประสงค์จะให้ผู้เสียหายไปฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนจำนวนเดียวกันนี้เป็นคดีแพ่งซ้ำซ้อนอีก และเพื่อให้คดีที่เกิดจากมูลเหตุเดียวกันได้รับการพิจารณาตัดสินให้เสร็จสิ้นไปในคราวเดียว

ข) การคืนทรัพย์สินที่ผู้เสียหายสูญหายไปเนื่องจากการกระทำผิดตาม restitution orders

คดีความผิดที่เกี่ยวกับทรัพย์สินอันเป็นผลโดยตรงจากการทำละเมิดในมูลทางอาญา ซึ่งหลักในทางแพ่งเจ้าของย่อมมีสิทธิติดตามเอาคืนจากบุคคลผู้ไม่มีสิทธิยึดถือเอาไว้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336 ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 จึงให้อำนาจอัยการที่จะเรียกทรัพย์สินหรือราคาของผู้เสียหายสูญหายไปเนื่องจากการกระทำผิดอาญาคืนแทนผู้เสียหายซึ่งเป็นเจ้าของในความผิด 9 ประเภท คือ ลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก ฉ้อโกง ยักยอกและรับของโจร แต่จะเรียกค่าเสียหายอย่างอื่นที่ผู้เสียหายมีสิทธิจะได้รับไปด้วยไม่ได้⁵

The Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 มาตรา 148(2)(a) กำหนดให้ศาลมีคำสั่ง restitution orders แก่ผู้กระทำผิดที่ถูกลงโทษในความผิดใดก็ตามที่เกี่ยวข้องกับการลักทรัพย์ (theft) โดยศาลจะสั่งให้ใครก็ตามไม่ว่าจะเป็นผู้กระทำผิด เจ้าของทรัพย์สินหรือผู้ที่ครอบครองทรัพย์สินนั้นคืนทรัพย์สินดังกล่าวแก่ผู้มีสิทธิ ในคดีที่เกี่ยวข้องกับการลักทรัพย์ และรวมถึงความผิดอื่นที่มีการลักทรัพย์เป็นองค์ประกอบ เช่น ปล้นทรัพย์ ลักทรัพย์ในเวลากลางคืนหรือในเคหะสถาน กรรโชกทรัพย์ ฉ้อโกง และกรณีที่ไม่อาจคืนทรัพย์สินที่ลักมาได้ มาตรา 148(2)(c) กำหนดให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้กระทำผิดชดเชยราคาทรัพย์ โดยไม่เกินกว่ามูลค่าที่แท้จริงของทรัพย์นั้น ส่วนมาตรา 148(2)(b) กำหนดให้ศาลมีคำสั่งให้ส่งมอบทรัพย์สินแก่เจ้าของหรือผู้มีสิทธิ หากเป็นทรัพย์สินที่แปรสภาพมาจากทรัพย์ที่ผู้กระทำผิดได้ขโมยมา โดยในกรณีดังกล่าวจะต้องมีการทำคำร้องขอต่อศาล ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 ที่ให้อำนาจพนักงานอัยการจะขอคืนหรือใช้ราคาแทนผู้เสียหายนั้น ต้องเป็นทรัพย์สินซึ่งผู้เสียหายสูญหายไปโดยตรง เนื่องจากการกระทำผิดตามที่ระบุในมาตรา 43 ส่วนใดส่วนหนึ่งนี้เท่านั้น⁶ ดังนั้น หากเป็นทรัพย์สินที่ผู้กระทำผิดได้ขโมยไปจากผู้เสียหายแล้วนำไปทำการแปรสภาพไปเป็นสิ่งของอื่น ตามหลักของกฎหมายไทยพนักงานอัยการไม่อาจร้องขอให้คืนของที่ถูกระบุสภาพมาจากทรัพย์ที่ผู้เสียหายสูญหายไปเนื่องจากการกระทำผิดได้

⁵ กุศล บุญเย็น , คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณการ, 2541) น.113.

⁶ ณรงค์ ใจหาญ , หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 , พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2550) น.163.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 48 วรรคสาม กำหนดว่า เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้คืนทรัพย์ กรณีเมื่อมีการโต้แย้งกัน ให้บุคคลที่อ้างว่าเป็นเจ้าของที่แท้จริงในทรัพย์สินนั้นฟ้องเรียกร้องยังศาลที่มีอำนาจชำระ กฎหมายอังกฤษมีหลักในเรื่องนี้เช่นกัน โดยการมีคำสั่ง restitution order ต้องมีความชัดเจนว่าผู้ที่ได้รับประโยชน์จากคำสั่งนั้น ต้องเป็นเจ้าของทรัพย์สิน restitution order ไม่ควรมีในคดีที่ประเด็นเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้นไม่มีความชัดเจน เช่น มีความยุ่งยากเกี่ยวกับสิทธิความเป็นเจ้าของในเงินหรือทรัพย์สิน หากมีข้อสงสัยแล้ว ควรที่จะให้ผู้เสียหายไปฟ้องเป็นคดีแพ่ง⁷

The Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 มาตรา 148(1)(a) กำหนดให้ศาลมีคำสั่ง restitution orders แก่ผู้กระทำผิดฐานลักทรัพย์แล้ว มาตรา 148(1)(b) ยังกำหนดให้ศาลมีคำสั่ง restitution orders แก่ผู้ที่ถูกลงโทษในความผิดฐานอื่นซึ่งความผิดนั้นพาดพิงถึงความผิดที่เกี่ยวกับการลักทรัพย์ตามมาตรา 148(1)(a) โดยคดีมีการพิจารณาเพื่อตัดสินความผิดของผู้กระทำผิดด้วยตามมาตรา 148(1)(b) กฎหมายไทยมีหลักในเรื่องนี้เช่นกัน โดยมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1445/2549⁸ พนักงานอัยการโจทก์ฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 341 และพระราชบัญญัติจัดหางานและคุ้มครองคนหางาน พ.ศ.2528 มาตรา 91 ตรี และให้จำเลยคืนเงิน 220,000 บาท และผู้เสียหายทั้งสาม ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 ให้อำนาจพนักงานอัยการโจทก์ที่จะขอให้ศาลสั่งให้จำเลยคืนเงินที่ขโมยไปให้แก่ผู้เสียหายได้ เมื่อศาลพิพากษาว่า จำเลยมีความผิดฐานขโมยตามมาตรา 341 ศาลจึงพิพากษาให้จำเลยคืนเงินให้แก่ผู้เสียหายได้ แม้จะไม่ได้ปรับบทลงโทษตามบทมาตราดังกล่าวด้วยก็ตาม (เพราะมาตรา 341 มีโทษเบากว่า มาตรา 91 ตรี)⁹

⁷ Martin Wasik, Emmins on Sentencing, 4th ed. (UK: Blackstone Press, 2001), p.255.

⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1445/2549 ,เนติบัณฑิตยสภา,ตอนที่ 4, น.675-680.

⁹ ณรงค์ ใจหาญ ,อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 6 ,น.166.

4.3 วิเคราะห์ปัญหาข้อกฎหมายตามมาตรา 44/1

4.3.1 ปัญหาผู้เสียหายที่จะมีสิทธิยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 วรรคหนึ่ง ต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยหรือไม่

จากการศึกษาพบว่า ผู้เสียหายที่จะมีสิทธิยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 ได้ ต้องเป็น “ผู้เสียหาย” ตามความหมายในมาตรา 2(4) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งปรากฏเจตนารมณ์ชัดเจนในการร่างกฎหมายของคณะกรรมการกฤษฎีกา กล่าวคือ คณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยนายคณิง ภาไชย ประธานกรรมการได้สรุปในที่ประชุมว่า “คำว่า “ผู้เสียหาย” ซึ่งมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องตามร่างฯ มาตรา 44/1 นี้ หมายความว่า “ผู้เสียหาย” ซึ่งมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องตามร่างฯ มาตรา 4 มาตรา 5 และมาตรา 6 เท่านั้น”¹⁰ แต่อย่างไรก็ตาม มีความเห็นที่แตกต่างกันในส่วนของผู้เสียหายที่จะยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 วรรคหนึ่ง จะต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยหรือไม่

ในเรื่องนี้มีผู้ให้ความเห็นว่า การยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 เป็นการเรียกร้องสิทธิในทางแพ่งโดยไม่ได้ขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในคดีอาญา แม้ผู้ได้รับความเสียหายจะมีผู้เสียหายโดยนิตินัย เช่น สมัครใจวิภาททำร้ายซึ่งกันและกัน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1191/2537) หรือเป็นผู้มีส่วนในการประมาทด้วย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1167-1168/2530) บุคคลเหล่านี้ก็น่าจะมีสิทธิยื่นคำร้องเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 ได้ แต่จำเลยก็สามารถให้การต่อสู้ว่าผู้เสียหายมีส่วนผิดในการก่อให้เกิดความเสียหายด้วยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 442 ประกอบกับมาตรา 223 ซึ่งหากเป็นเช่นนั้นจริง ในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนศาลต้องดูว่าฝ่ายใดก่อให้เกิดความเสียหายยิ่งหย่อนกว่ากัน และลดความรับผิดชอบของจำเลยลงตามส่วนแห่งความผิดของผู้เสียหาย หรือถ้าทั้งสองฝ่ายมีส่วนผิดไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน ศาลอาจไม่สั่งให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเลยก็ได้¹¹

¹⁰ คณะกรรมการกฤษฎีกา, รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ครั้งที่ 1297-4/2546 วันพุธที่ 5 มีนาคม 2546. (อัดสำเนา)

¹¹ สวัสดิการศาลอาญา สวัสดิการสำนักวิชาการศาลยุติธรรม, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 4*, น. 8.

อีกฝ่ายหนึ่งมีความเห็นว่า ผู้ที่จะยื่นคำร้องตาม ป.วิ.อ. มาตรา 44/1 ได้ ต้องเป็น “ผู้เสียหาย” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเท่านั้น ซึ่ง “ผู้เสียหาย” ตามความหมายของ ป.วิ.อ. มาตรา 44/1 ต้องตีความอย่างเดียวกันกับคำว่า “ผู้เสียหาย” ในมาตราอื่นๆ ด้วย เพราะตัวบทมิได้ใช้คำว่า “ผู้ต้องเสียหาย” ดังนั้น จะไปตีความเป็นพิเศษแตกต่างออกไปไม่ได้ อย่างไรก็ตาม หากจะตีความว่าผู้มีส่วนร่วมหรือยินยอมให้มีการกระทำความผิดเป็น “ผู้เสียหาย” ตามนัยของมาตรา 44/1 ที่จะ “ยื่นคำร้อง” เรียกค่าสินไหมทดแทนได้ จะต้องตีความโดยอาศัยมาตรา 1 ซึ่งบัญญัติว่า “ในประมวลกฎหมายนี้ ถ้าคำใดมีคำอธิบายไว้แล้วให้ถือตามความหมายดังได้อธิบายไว้ เว้นแต่ข้อความในตัวบทจะขัดกับคำอธิบายนั้น” ซึ่งเรื่องนี้ต้องคอยติดตามดูว่าศาลฎีกาจะตีความในแนวทางใด¹²

และมีผู้ให้ความเห็นอีกว่า เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 245 ปรากฏว่ารัฐธรรมนูญประสงค์จะคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา จนนำไปสู่การพิจารณาแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ.2548 ซึ่งได้บัญญัติเพิ่มเติมมาตรา 44/1 เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาได้มีโอกาสเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเข้ามาพร้อมกับคำฟ้องที่อัยการเป็นโจทก์ในคดีที่ตนได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดอาญาของบุคคลอื่น เมื่อเป็นบทบัญญัติที่อยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาคความหมายของผู้เสียหายจึงควรพิจารณาตามความหมายกฎหมายดังกล่าวเพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ มาตรา 245 ด้วย ถึงแม้ว่าการพิจารณาตามแนวทางของศาลจะมีประโยชน์ในทางปฏิบัติเพราะผู้เสียหายที่มีส่วนร่วมในการกระทำผิดก็สามารถได้รับค่าสินไหมทดแทนได้โดยไม่ต้องไปฟ้องเป็นคดีแพ่งอีก แต่อย่างไรก็ตามในทางวิชาการแล้ว เห็นว่าผู้เสียหายที่มีสิทธิยื่นคำร้องเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 ต้องเป็นผู้เสียหายในความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเท่านั้น¹³

¹² เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการดำเนินคดีในชั้นตอนก่อนการพิจารณาพร้อมตัวบทและคำอธิบายมาตราที่แก้ไขเพิ่มเติมใหม่, พิมพ์ครั้งที่ 5 แก้ไขเพิ่มเติม (กรุงเทพมหานคร: จีวรวิชาการพิมพ์, 2549) น. 253.

¹³ สุทธิมา พิพัฒน์พิบูลย์, “การคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา: ศึกษากระบวนการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 245,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), น. 105.

ในประเด็นนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่า ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 วรรคหนึ่ง กำหนดว่า “ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทน..... ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนก็ได้” จะเห็นได้ว่า ตัวบทใช้ถ้อยคำว่า “ผู้เสียหาย” และมาตรา 44/1 นี้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และไม่มีบทบัญญัติใดอธิบายข้อความไว้เป็นพิเศษหรือข้อความในตัวบทขัดกับคำอธิบายตามมาตรา 2(4) แต่อย่างใด ดังนั้น “ผู้เสียหาย” ตามมาตรา 44/1 นี้ ย่อมจะต้องถือความหมายของ “ผู้เสียหาย” ตามมาตรา 2(4) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย กล่าวคือ บุคคลนั้นจะต้องไม่เป็นผู้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด หรือไม่เป็นผู้นยอมให้มีการกระทำความผิดต่อตน หรือการกระทำความผิดนั้นจะต้องมิได้มีมูลมาจากการที่ตนเองมีเจตนาฝ่าฝืนกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน¹⁴ จึงจะถือว่าเป็น “ผู้เสียหาย” หากบุคคลมีส่วนร่วมในการกระทำความผิด ยินยอมให้มีการกระทำความผิด หรือพัวพันกับการกระทำอันเป็นความผิดหรือเป็นการกระทำอันมิชอบ บุคคลนั้น ไม่ใช่ “ผู้เสียหาย”¹⁵ ดังนั้น แม้ว่าจะถือว่าการยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 เป็นการเรียกร้องสิทธิในทางแพ่งโดยไม่ได้ขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในคดีอาญา หรือการตีความการเป็นผู้เสียหายโดยเคร่งครัด จะเป็นการจำกัดสิทธิของผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำของจำเลย จนไม่อาจทำให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายได้รับการเยียวยาที่สมควรก็ตาม แต่เมื่อไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้อย่างชัดเจนให้ตีความเป็นพิเศษแตกต่างออกไป และกรณีนี้อยู่ในบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ผู้ได้รับความเสียหายที่มีใช้ผู้เสียหายโดยนิตินัย เช่น สมัครใจวิวิาททำร้ายซึ่งกันและกัน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1191/2537) หรือเป็นผู้มีส่วนในการประมาทด้วย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1167-1168/2530) บุคคลเหล่านี้ไม่ใช่ “ผู้เสียหาย” ตามความหมายของมาตรา 2(4) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพราะไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัย จึงไม่มีสิทธิที่จะยื่นคำร้องเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 วรรคหนึ่ง ได้ แต่สามารถไปยื่นฟ้องเป็นคดีแพ่งแยกต่างหากได้ โดยในคดีแพ่งต้องไปพิจารณาว่าเป็นการโต้แย้งสิทธิตามมาตรา 55 และตนมีส่วนได้เสียหรือมีส่วนร่วม หรือยินยอมให้มีการกระทำละเมิดหรือไม่ ซึ่งการฟ้องคดีแพ่งแยกต่างหากนี้จะต้องเสียค่าธรรมเนียม

¹⁴ ณรงค์ ใจหาญ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 6, น.67.

¹⁵ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 12, น. 53.

นอกจากนั้นเมื่อพิจารณาในเรื่องการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา การฟ้องคดีแพ่งโดยผู้เสียหายนั้น ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร อธิบายว่า “โดยที่ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยเราผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ด้วย (ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28) กฎหมายจึงเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีอาญานั้นมีสิทธิฟ้องคดีแพ่งบังคับจำเลยนั้นตามสิทธิเรียกร้องในทางแพ่งที่เกี่ยวข้องเนื่องมาจากการกระทำผิดอาญานั้นได้ในคราวเดียวกันต่อศาลเดียวกัน แม้ถึงว่าศาลที่พิจารณาคดีอาญานั้นจะมีใช้ศาลที่มีอำนาจชำระคดีแพ่งก็ตาม”¹⁶ ฉะนั้น ผู้เสียหายที่มีสิทธิฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาย่อมต้องเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) ด้วย เนื่องจากเป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา และอาจารย์กุศล บุญเย็น ได้อธิบายในประเด็นนี้ว่า ผู้มีสิทธิฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญานั้น นอกจากจะต้องเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) แล้ว ยังจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายทางแพ่งอีกด้วย โดยพิจารณาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 จึงจะมีอำนาจฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาได้โดยไม่จำกัดฐานความผิด¹⁷ ส่วนอาจารย์ดร.เกียรติขจร วัจนสวัสดิ์ มีคำอธิบายที่ตรงกันในประเด็นนี้ว่า ผู้มีอำนาจฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา คือ ผู้เสียหายในคดีอาญาที่ได้รับความเสียหายทางแพ่ง บางกรณีผู้เสียหายในคดีอาญาก็ไม่ใช่ผู้ได้รับความเสียหายทางแพ่ง เช่น ฎีกาที่ 482/2523 วินิจฉัยว่า ผู้ครอบครองดูแลทรัพย์เป็นผู้เสียหายในความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ แต่คงไม่ใช่ผู้ได้รับความเสียหายทางแพ่งที่จะฟ้องเรียกให้ผู้กระทำ ความผิดชำระค่าทรัพย์ เพราะไม่ใช่เจ้าของกรรมสิทธิ์ที่จะมีสิทธิติดตามเอาคืน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336 (การพิจารณาว่าได้รับความเสียหายทางแพ่งหรือไม่ ให้ใช้หลักประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55)¹⁸ ฉะนั้น จากคำอธิบายดังกล่าวทำให้สรุปได้ว่าผู้มีสิทธิฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญานั้น ต้องเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) และเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายทางแพ่ง ดังนั้น ผู้เสียหายที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 อันเป็นบทบัญญัติอยู่ในลักษณะ 3 หมวด 2 การฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ควรจะพิจารณา

¹⁶ คณิต ฒ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2546) น.430-431.

¹⁷ กุศล บุญเย็น, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 5, น.113.

¹⁸ เกียรติขจร วัจนสวัสดิ์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 12, น.132.

ตามความหมายของผู้มีสิทธิฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาด้วยเช่นกัน ดังนั้นจึงเห็นว่า ผู้ที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 ได้ต้องเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) คือ เป็นผู้เสียหายนิตินัยด้วย

และในกระบวนการพิจารณาคดีในศาล หากกรณีที่มีผู้เสียหายซึ่งมิได้เป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย ได้ยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทน จำเลยอาจยกข้อต่อสู้ว่าผู้เสียหายก็มีส่วนร่วมกระทำความผิด จึงอาจทำให้เกิดเป็นประเด็นพิพาทในคดีส่วนแพ่งในเรื่องค่าสินไหมทดแทนระหว่างผู้เสียหายและจำเลยได้ ซึ่งการพิสูจน์ความรับผิดชอบเพื่อกำหนดค่าสินไหมทดแทนของระหว่างผู้เสียหายและจำเลยนั้น อาจส่งผลกระทบต่อทำให้การพิจารณาคดีอาญาล่าช้าไปได้ นอกจากนั้น เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส ซึ่งโดยหลักทั่วไปศาลฝรั่งเศสไม่ยึดหลักการที่ว่า “ผู้เสียหายต้องมาศาลด้วยมือที่สะอาด” หรือ หลักที่ว่าต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยนั้น กฎหมายฝรั่งเศสมีหลักการ คือ ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนจากคำสั่งของศาลอาญาได้ โดยศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่า “ไม่มีกฎหมายใดที่ห้ามผู้กระทำความผิดเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากผู้ร่วมกระทำความผิด” ก็ตาม แต่แนวโน้มของคำพิพากษาศาลฎีกาในระยะหลังได้ผ่อนคลายนหลักการดังกล่าวพอสมควร โดยมีคำพิพากษาของศาลชั้นต้นและศาลฎีกาบางคดีไม่ยอมรับคำฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในแพ่งในคดีที่ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดอยู่ด้วย¹⁹ ดังนั้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า “ผู้เสียหาย” ตามมาตรา 44/1 นี้ ย่อมจะต้องถือความหมายของ “ผู้เสียหาย” ตามมาตรา 2(4) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย

4.3.2 ปัญหาขอบเขตการยื่นคำร้องของผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตาม ป.วิ.อ. มาตรา 5(2) ที่ไม่มีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

มีปัญหว่ากรณีบิดาไม่ชอบด้วยกฎหมายซึ่งมีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่ถูกทำร้ายถึงตายตามมาตรา 5(2) มีสิทธิยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 วรรคหนึ่ง หรือไม่

ตามปัญหานี้สืบเนื่องมาจากการที่มาตรา 44/1 วรรคหนึ่ง กำหนดว่าผู้ที่จะยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดได้นั้น ต้องเป็นผู้เสียหาย และผู้เสียหายนั้นมีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยได้ ซึ่งสิ่งที่

¹⁹ อุทัย อาทิวาท, อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 2 ,น.2-19.

ผู้เสียหายเรียกร้องได้นั้น คือ ค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีปัญหาว่าผู้ที่จะมีสิทธิยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 วรรคหนึ่ง นั้น นอกจากต้องเป็น “ผู้เสียหาย” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว ยังต้องเป็นผู้ที่มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วยหรือไม่

ในกรณีของบิดาไม่ชอบด้วยกฎหมายนั้น มีฐานะเป็นบุพการีตามความเป็นจริง จึงถือว่ามีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายโดยตรงที่ถูกทำร้ายถึงตาย ตามมาตรา 5(2)²⁰ จึงเป็น “ผู้เสียหาย” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) ซึ่งหากพิจารณาเพียงองค์ประกอบของการเป็น “ผู้เสียหาย” แล้ว จะเห็นได้ว่าบิดาไม่ชอบด้วยกฎหมายนั้น มีสิทธิที่จะยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 วรรคหนึ่งได้ โดยไม่คำนึงว่าบิดาไม่ชอบด้วยกฎหมายจะมีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือไม่ ซึ่งมีผู้ให้ความเห็นในเรื่องนี้ว่า กรณีบิดาไม่ชอบด้วยกฎหมายของบุตรที่ถูกฆ่าตาย จะยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 ได้หรือไม่ ต้องแยกเป็น 2 ประเด็น เพราะถึงแม้เป็นบิดาไม่ชอบด้วยกฎหมายแต่ถือว่าเป็นบุพการี มีอำนาจจัดการแทนได้ ยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 ได้ แต่ถามว่าเรียกอะไรได้บ้าง เรียกค่าขาดอุปการะได้หรือไม่ ประเด็นนี้ขึ้นอยู่กับสิทธิหน้าที่ทางแพ่งของเขา เขาเป็นบิดาไม่ชอบ ถ้าเรียกไม่ได้ก็ไม่ได้ แต่เขาอาจจะเรียกค่าปลงศพ ค่ารักษาพยาบาลก่อนตายได้²¹ และมีความเห็นของคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คณะกรรมการกฤษฎีกา ท่านหนึ่งได้ให้ความเห็นในเรื่องนี้ว่า คำว่า “...ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทน...” เป็นเงื่อนไขอย่างหนึ่งของคำร้อง กล่าวคือ ผู้ร้องต้องมีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนได้ กรณีจึงยังไม่ได้เป็นการขัดแย้งว่าผู้เสียหายต้องมีสิทธิ เพียงแต่ต้องอ้างเข้ามาในคดีว่าตนมีสิทธิจึงจะยื่นคำร้องเข้ามาในคดีได้ ถ้าไม่อ้างเหตุดังกล่าวแล้ว ศาลชอบที่จะยกคำร้องได้²²

²⁰ ป.วิ.อ. มาตรา 5(2) กำหนดว่า “บุคคลเหล่านี้จัดการแทนผู้เสียหายได้ (2) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาเฉพาะแต่ในความผิดอาญา ซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บไม่สามารถจะจัดการเองได้”

²¹ ชาญณรงค์ ปราณีจิตต์และกมล คำเพ็ญ, “การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาและการชดเชยค่าสินไหมทดแทน (ถอดเทปจากการสัมมนาในพิธีเปิดวันศาลยุติธรรม 21 เมษายน 2549),” ศาลยุติธรรมปริทัศน์, ปีที่ 1 เล่มที่ 4, (เมษายน 2549), น. 104.

²² สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, รายงานการประชุม คณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ครั้งที่ 1298-5/2546 วันพุธที่ 19 มีนาคม 2546.

แต่อย่างไรก็ตาม มีผู้ที่ให้ความเห็นแตกต่างกัน โดยเห็นว่า แม้บิดาไม่ชอบด้วยกฎหมายนั้น จะเป็น “ผู้เสียหาย” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ตาม แต่จะมีสิทธิยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 วรรคหนึ่ง หรือไม่ ขึ้นอยู่กับว่า ผู้เสียหายนั้นมีสิทธิตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่จะฟ้องเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการกระทำผิดของจำเลยหรือไม่ และเห็นว่าบิดาไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่มีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุบุตรได้รับอันตรายแก่ชีวิตอันเนื่องมาจากการกระทำผิดของจำเลย แม้จะเป็น “ผู้เสียหาย” ตามมาตรา 5(2) บิดาไม่ชอบด้วยกฎหมายก็ไม่มีสิทธิที่จะยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 วรรคหนึ่ง ต่อศาลได้ เพราะบิดาไม่ชอบด้วยกฎหมายมิได้เป็นทายาทที่จะมีสิทธิรับมรดกของบุตรได้ ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1629(2)²³ ดังนั้น สิทธิต่าง ๆ ที่ทายาทของผู้ตายจะมีสิทธิเรียกร้องให้จำเลยผู้ทำละเมิดชดเชย อันได้แก่ ค่าปลงศพ รวมทั้งค่าใช้จ่ายอันจำเป็นอย่างอื่น ๆ ตาม ป.พ.พ. มาตรา 443 วรรคหนึ่ง²⁴ ค่ารักษาพยาบาลรวมทั้งค่าเสียหายที่ต้องขาดประโยชน์นำมาหาได้เพราะไม่สามารถประกอบกิจการนั้น ตามมาตรา 443 วรรคสอง²⁵ บิดาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายย่อมไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเช่นนี้ได้ อีกทั้งเมื่อไม่ได้เป็นบิดาโดยชอบด้วยกฎหมาย บุตรที่ถูกฆ่าตายก็ไม่มีหน้าที่ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1563²⁶ ที่จะต้องอุปการะเลี้ยงดู ดังนั้น แม้ในทางปฏิบัติก่อนตายบุตรได้อุปการะเลี้ยงดูบิดาอยู่แต่ก็ถือไม่ได้ว่าเหตุที่บุตรตายลงนั้นทำให้บิดาที่ไม่ชอบด้วย

(อรรถาธิบาย)

²³ ป.พ.พ. มาตรา 1629(2) กำหนดว่า “ทายาทโดยธรรมมีหลักลำดับเท่านั้น และภายใต้บังคับแห่งมาตรา 1630 วรรค 2 แต่ละลำดับมีสิทธิได้รับมรดกก่อนหลังดังต่อไปนี้ (2) บิดามารดา”

²⁴ ป.พ.พ. มาตรา 443 วรรคหนึ่ง กำหนดว่า “ในกรณีทำให้เขาถึงตายนั้น ค่าสินไหมทดแทนได้แก่ค่าปลงศพ รวมทั้งค่าใช้จ่ายอันจำเป็นอย่างอื่น ๆ ด้วย”

²⁵ ป.พ.พ. มาตรา 443 วรรคสอง กำหนดว่า “ถ้ามิได้ตายในทันที ค่าสินไหมทดแทนได้แก่ค่ารักษาพยาบาล รวมทั้งค่าเสียหายที่ต้องขาดประโยชน์นำมาหาได้เพราะไม่สามารถประกอบกิจการนั้นด้วย”

²⁶ ป.พ.พ. มาตรา 1563 กำหนดว่า “บุตรจำต้องอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา”

กฎหมายต้องขาดไว้อุปการะตามกฎหมายด้วย ในกรณีเช่นนี้บิดาย่อมไม่อาจเรียกร้องให้จำเลยใช้ค่าอุปการะเลี้ยงดูตามกฎหมายตาม ป.พ.พ. มาตรา 443 วรรคสาม²⁷ ได้²⁸

ผู้เขียนมีความเห็นว่าตามถ้อยคำของมาตรา 44/1 ใช้ถ้อยคำว่า “...ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ...อันเนื่องมาจากการกระทำของจำเลย ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนก็ได้” จะเห็นได้ว่า กฎหมายใช้ถ้อยคำในลักษณะที่เป็นเงื่อนไขว่าหากผู้เสียหายมีสิทธิจะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนก็สามารถยื่นคำร้องต่อศาลขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนได้ ซึ่งการที่ศาลจะบังคับจำเลยให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายหรือไม่ จำนวนเท่าใด เป็นไปตามสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนทางแพ่งของผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งผู้เสียหายต้องมีสิทธิเช่นนั้นอยู่ ดังนั้น จึงเห็นว่า ผู้เสียหายที่จะมายื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 วรรคหนึ่ง ได้นั้น ต้องเป็น “ผู้เสียหาย” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และต้องมีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม โดยตรรกะแล้ว เมื่อบุคคลใดมีฐานะเป็น “ผู้เสียหาย” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงแล้ว โดยพฤติการณ์ย่อมต้องได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาของจำเลยอย่างแน่นอนซึ่งผู้เสียหายที่แท้จริงย่อมเป็นผู้มีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ในฐานะที่เป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการที่ถูกกระทำความผิดทางอาญาในฐานนั้นโดยตรง กรณีเช่นนี้ไม่มีปัญหาต้องพิจารณาว่ามีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยหรือไม่ แต่ถ้าหากว่าเป็นผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามมาตรา 5 ซึ่งไม่ใช่ผู้เสียหายที่แท้จริง แต่เป็นบุคคลซึ่งกฎหมายกำหนดให้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายในการดำเนินการอย่างใด ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในประมวล

²⁷ ป.พ.พ. มาตรา 443 วรรคสาม กำหนดว่า “ถ้าว่าเหตุที่ตายลงนั้นทำให้บุคคลคนหนึ่งคนใดต้องขาดไว้อุปการะตามกฎหมายไปด้วยไซ้ ท่านว่าบุคคลนั้นชอบที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น”

²⁸ ธานีศ เกศวพิทักษ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 ภาค 1-2 (มาตรา 2-157), (กรุงเทพมหานคร: PHOLSIAM PRINTING AND PUBLISHING (THAILAND) LIMITED PARTNERSHIP, 2549) น. 539-540.

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 3²⁹ จึงต้องพิจารณาว่าผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่แท้จริงนั้น มีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือไม่ ถ้ามี ศาลจึงจะบังคับจำเลยให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่แท้จริงได้ แต่ถ้าไม่มี ศาลย่อมไม่อาจบังคับจำเลยให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่แท้จริงได้ ซึ่งการพิจารณาเพียงว่าเป็น “ผู้เสียหาย” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือไม่ เพียงประการเดียวแล้วให้ศาลเป็นผู้พิจารณาว่าเป็นผู้มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนทางแพ่งหรือไม่ เรียกว่าอะไรได้บ้าง ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าจะตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้ ให้สิทธิเรียกร้องที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนแต่อย่างใด อาจส่งผลกระทบต่อกรพิจารณาพิพากษาคดีอาญาก็ได้ และไม่มีประโยชน์อะไรที่ต้องทำเช่นนั้น

ในกรณีของบิดาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายที่เป็นผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่ถูกทำร้ายถึงตาย ตามมาตรา 5(2) นั้น ไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แต่อย่างใด เนื่องจากมิใช่ทายาทโดยชอบด้วยกฎหมายของผู้ตายตามมาตรา 1629(2) จึงไม่อาจเรียกค่าปลงศพ รวมทั้งค่าใช้จ่ายอันจำเป็นอย่างอื่น ๆ ตามมาตรา 443 วรรคหนึ่ง หรือค่ารักษาพยาบาล รวมทั้งค่าเสียหายที่ต้องขาดประโยชน์ทำมาหาได้เพราะไม่สามารถประกอบการทำงานนั้นด้วย ตามมาตรา 443 วรรคสอง และเพราะบุตรที่ตายไม่มีหน้าที่ตามกฎหมายที่ต้องอุปการะเลี้ยงดูบิดาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ตามมาตรา 1563 จึงไม่อาจเรียกค่าขาดไร้อุปการะ ตามมาตรา 443 วรรคสามได้ ดังนั้น เมื่อบิดาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายที่เป็นผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่ถูกทำร้ายถึงตาย ตามมาตรา 5(2) ไม่มีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ บิดาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายจึงไม่อาจที่ยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 วรรคหนึ่ง ได้

มีข้อสังเกตว่าหากพิจารณาถึงพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นจริงของบิดาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายที่ได้อุปการะเลี้ยงดูบุตรที่ตายเพียงคนเดียว หรือต้องเสียค่ารักษาพยาบาลก่อนตาย ค่าปลงศพ ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ถ้าพิจารณาตามมาตรา 44/1 แล้ว ไม่อาจจะยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้ ซึ่งช่องว่างของมาตรา 44/1 ดังกล่าวส่งผลให้บิดาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่ได้รับการเยียวยาความเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำผิดของจำเลยแต่อย่างใด

²⁹ ณรงค์ ใจหาญ, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 6, น.70.

4.3.3 ปัญหากรณีผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ “อนามัย” อันเนื่องมาจากการกระทำผิดของจำเลย ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 วรรคหนึ่ง ได้หรือไม่

จากการที่มาตรา 44/1 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “...ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียง หรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำ ความผิดของจำเลย...” ทั้งนี้ หากพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักเกณฑ์ความรับผิดทางละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ที่กำหนดว่า “ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิด จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น” แล้ว จะเห็นได้ว่า ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ได้กำหนดให้ผู้ถูกละเมิดมีสิทธิเรียกร้องให้ผู้ทำละเมิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการละเมิดก่อนอนามัยได้ แต่บทบัญญัติตามมาตรา 44/1 มิได้บัญญัติถ้อยคำไว้อย่างชัดเจนว่าผู้เสียหายจะมีสิทธิเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ “อนามัย” ได้หรือไม่ อันเป็นประเด็นที่ควรพิจารณาว่าผู้เสียหายที่มีสิทธิเรียกร้องให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในมูลละเมิดที่เกิดก่อนอนามัยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420 มีสิทธิที่จะยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 วรรคหนึ่งได้หรือไม่

ในเรื่องนี้ผู้ให้ความเห็นว่า กฎหมายได้ขยายสิทธิของผู้เสียหาย เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องเข้ามาในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์เพื่อขอให้ศาลบังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันได้ก่อกำขึ้นนั้น ด้วยความครบถ้วนสมบูรณ์ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 วรรคสอง คงขาดไปเพียงเฉพาะความเสียหายต่ออนามัยตามที่ระบุไว้ในมาตรา 420 เท่านั้น ที่มาตรา 44/1 วรรคหนึ่ง มิได้ระบุให้ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้บังคับจำเลยชดใช้ ดังนั้น หากผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่อนามัยตาม ป.พ.พ. มาตรา 420 ผู้เสียหายจะใช้สิทธิประโยชน์ตามมาตรา 44/1 ไม่ได้ เนื่องจากค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่อนามัยไม่เข้าเงื่อนไขแห่งมาตรา 44/1 วรรคหนึ่ง ที่ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องขอต่อศาลได้³⁰ โดยให้เหตุผลว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นก่อนอนามัยของผู้เสียหายนั้น แตกต่างไปจากความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ชีวิต

³⁰ ธานีศ เกศวพิทักษ์, อ้างแล้ว เชียงธรรมที่ 28, น. 541-542.

ร่างกาย จิตใจ เสรีภาพ ชื่อเสียง หรือทรัพย์สิน เพราะความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ เสรีภาพ ชื่อเสียง หรือทรัพย์สินของผู้เสียหายนั้น เป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นเห็นได้ชัดและตรวจสอบในทางพยานหลักฐานได้โดยไม่ง่าย อีกทั้งยังสามารถพิสูจน์ทราบได้ง่ายว่าเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นเนื่องจากการกระทำความผิดของจำเลยหรือไม่ ดังนั้น การดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีส่วนแพ่งของผู้เสียหายตามคำร้องขอตามมาตรา 44/1 วรรคหนึ่ง จึงอยู่ในวิสัยที่จะดำเนินการพร้อม ๆ กันไปกับคดีส่วนอาญาได้ โดยไม่ทำให้การพิจารณาคดีส่วนอาญาเนิ่นช้าหรือติดขัด แต่ความเสียหายต่ออณามัยนั้น ค่อนข้างยากที่จะพิสูจน์ว่าผู้เสียหายได้รับอันตรายแก่อณามัยจริงหรือไม่ และยิ่งยากขึ้นไปอีกหากจำเลยให้การต่อสู้ว่าอณามัยของผู้เสียหายที่เสื่อมเสียทรุดโทรมลงนั้น มิได้เกิดจากการกระทำความผิดของจำเลย การพิสูจน์ทราบความเสียหายต่ออณามัย รวมทั้งสาเหตุแห่งความเสียหายอาจต้องใช้เวลาในการตรวจและเฝ้าสังเกตอาการ (Observe) ของแพทย์เนิ่นนานพอสมควร หากให้สิทธิแก่ผู้เสียหายที่จะยื่นคำร้องต่อศาลซึ่งพิจารณาคดีอาญาตามมาตรา 44/1 วรรคหนึ่ง อาจส่งผลกระทบต่อทำให้คดีส่วนอาญาเนิ่นช้าหรือติดขัดไปโดยไม่สมควร กฎหมายจึงไม่ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายแก่อณามัยตาม ป.พ.พ. มาตรา 420 ที่จะยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 วรรคหนึ่ง ได้ จึงเป็นเรื่องที่ผู้เสียหายจะต้องเยียวยาความเสียหายของตนเอง ด้วยการนำคดีส่วนแพ่งไปฟ้องต่อศาลซึ่งตนฟ้องเป็นคดีอาญาด้วยตนเอง หรือแยกไปยื่นฟ้องต่อศาลซึ่งมีอำนาจชำระคดีแพ่งก็ได้ ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 40³¹

แต่อย่างไรก็ตาม มีผู้ให้ความเห็นอีกฝ่ายหนึ่งว่า ในประเด็นความเสียหายอะไรบ้างที่กฎหมายคุ้มครอง ด้วบทบัญญัติในลักษณะที่ว่า ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทน เพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพต่อร่างกาย ชื่อเสียง หรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สิน ท่านอาจจะบอกว่าเรื่องความเสียหายต่ออณามัยไม่ได้เขียนไว้ แสดงว่าไม่ใช่ความเสียหายที่กฎหมายรับรองให้ผู้เสียหายยื่นได้ ซึ่งความจริงไม่ใช่ เพราะที่มาตรา 44/1 บัญญัติว่า “เพราะเหตุที่ได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย...” กฎหมายเขียนมุ่งไปที่สิ่งซึ่งกฎหมายอาญาประสงค์จะคุ้มครอง ถ้ามีการประทุษร้ายต่อสิ่งเหล่านี้แล้ว เกิดความเสียหายใด ๆ ที่ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 420 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว ย่อมเรียกได้หมด สิ่งที่ยกเว้นอยู่ในมาตรา 44/1 คือ คุณค่าที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองเท่านั้นเอง ยกตัวอย่างว่า คนถูกยิงเฉี่ยวไปไม่ตาย ไม่ใช่ว่าต้องตายหรือเป็นอันตรายแก่ร่างกายถึงจะเรียกได้ ถึงเขาไม่ตาย เขาไม่บาดเจ็บ แต่ถ้าเขาเกิดได้รับความเสียหายอย่างหนึ่ง

³¹ เฟิงอ้าง, น.542-543.

อย่างไรก็ตามเขามีสิทธิตามมาตรา 420 เขาก็เรียกได้ เพราะเขาถูกประทุษร้ายต่อชีวิต เพราะฉะนั้น สิ่งที่เขาเขียนอยู่ในมาตรา 44/1 หมายถึง สิ่งที่กฎหมายอาญามุ่งประสงค์จะคุ้มครอง ส่วนความเสียหายที่เกิดขึ้น ถ้าเขามีสิทธิเรียกร้องอะไรตามมาตรา 420 เขาเรียกได้ทั้งสิ้น มิฉะนั้นแล้ว ยกตัวอย่างว่า ถ้ามีผู้เสียหายรายหนึ่งถูกข่มขืนกระทำชำเราขึ้นมาไม่ได้รับบาดเจ็บต่อเนื้อตัวร่างกายเลย แต่บังเอิญผู้กระทำความผิดเขามีเชื้อเอชไอวี แล้วผู้เสียหายติดเชื้อขึ้นมา สิ่งที่เขาจะได้รับ คือ ความเสียหายต่ออนามัย ภูมิคุ้มกันบกพร่อง และต้องทนทุกข์ทรมานไปอีกสักเท่าไร เพราะฉะนั้น เขาสามารถที่จะยื่นคำร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 420 นี้ได้ เพราะว่าสิ่งที่กฎหมายมุ่งประสงค์ที่จะคุ้มครองคือในเรื่องของเสรีภาพ ในเรื่องของร่างกาย มันถูกประทุษร้ายแล้วถามว่าเขา มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 420 ไหม เรียกอะไรได้บ้าง อยู่ในนั้นหมด³²

ในประเด็นนี้ผู้เขียนเห็นว่า บทบัญญัติมาตรา 44/1 ไม่ได้บัญญัติถ้อยคำว่า “อนามัย” ไว้อย่างชัดแจ้ง จึงมีประเด็นที่ควรพิจารณาว่าผู้เสียหายที่มีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทน เพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ “อนามัย” อันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย จะมีสิทธิยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 วรรคหนึ่ง หรือไม่

ซึ่งจากการศึกษาผู้ที่ได้รับความเสียหายทางแพ่งที่จะมีสิทธิยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 ต้องปรากฏว่าความเสียหายทางแพ่งนั้น เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาหรือมีมูลเหตุมาจากการกระทำความผิดอาญา การกระทำผิดทางอาญาต่อบุคคลก็เป็นการทำให้ผู้ถูกระทำนั้นเสียหายสิทธิ โดยหากเป็นสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่กฎหมายแพ่งรับรองและคุ้มครองแล้ว การกระทำความผิดทางอาญาที่ละเมิดต่อสิทธิตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420 ย่อมทำให้ผู้กระทำความผิดมีความรับผิดทางแพ่งต่อผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิ ซึ่งได้แก่ผู้เสียหาย ผู้เสียหายจึงสามารถบังคับให้ผู้ละเมิดหรือผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือกระทำการให้คืนสู่ฐานะเดิมก่อนมีการละเมิดเกิดขึ้นเท่าที่จะเป็นไปได้ ดังนั้น เมื่อตามหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในเรื่องละเมิดนั้น คำว่า “อนามัย” มีความหมายว่า ความสุขสบายของร่างกาย ความสงบสุขทางใจย่อมประกอบเป็นความสุขสบายของร่างกายด้วย กฎหมายจึงคุ้มครองประโยชน์ของบุคคลที่จะอยู่อย่างสงบสุขตามสมควร ตามตำแหน่งที่อยู่หรือทำเล ผู้ใดทำให้เดือดร้อนแก่ผู้อื่นที่จะอยู่อย่างสงบสุขจะเป็นด้วยทำให้มีกลิ่น เสียง ควัน ความกระเทือน เขม่าไฟ จนทำให้เสียความสุขทางใจหรือทางกาย ก็เป็นความเดือดร้อนรำคาญ เป็นละเมิด ผู้เสียหายมีสิทธิจะเรียกเอาค่าเสียหายและขอให้ห้ามการกระทำอันก่อให้เกิดความเดือดร้อนนั้น อีกกรณีหนึ่ง อาจเกิดจาก

³² ชาญณรงค์ ปราณิจิตต์และกมล คำเพ็ญ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 21, น. 104-105.

อันตรายแก่กาย เป็นผลให้เสียอนามัย เช่น ถูกรถชนขาหักต้องรักษาพยาบาล ต้องเข้าเฝือกนอน แขนวอยู่กับเตียงเป็นเวลานานทำให้ทุกข์ทรมานเสียอนามัย เรียกค่าเสียหายได้³³ จะเห็นได้ว่า การได้รับความเสียหายเกี่ยวกับอนามัย อาจเกิดจากการได้รับอันตรายแก่กายได้ ในทำนองว่า หากได้รับอันตรายแก่กาย อาจส่งผลให้ได้รับความเสียหายแก่อนามัยด้วย

ฉะนั้น หากมีการกระทำความผิดทางอาญา ซึ่งการกระทำของจำเลยนั้น ก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลที่เป็นผู้เสียหายในคดีอาญา และการกระทำของจำเลยยังเป็นการกระทบต่อสิทธิใดตามที่กฎหมายแพ่งรับรองและคุ้มครองแล้ว ผู้เสียหายย่อมมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทน ดังนั้น ผู้เสียหายก็มีสิทธิยื่นคำร้องเข้ามาตามมาตรา 44/1 ได้ แม้มาตรา 44/1 วรรคหนึ่ง ไม่ได้บัญญัติกรณีความเสียหายแก่อนามัยเอาไว้อย่างชัดแจ้งก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่า หากเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาในการกระทำความผิดที่พนักงานอัยการฟ้องคดี โดยการที่ผู้เสียหายได้รับความเสียหายในเรื่องใดบ้างนั้นพิจารณาตามสิทธิของผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420 ว่าการกระทำความผิดอาญานั้น กระทบต่อสิทธิของผู้เสียหายในกรณีใดบ้าง รวมถึงความเสียหายแก่อนามัยด้วย และเมื่อเป็นความเสียหายทางแพ่งที่มีมูลเหตุมาจากการกระทำความผิดอาญา ผู้เสียหายก็มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 วรรคหนึ่งได้ ตัวอย่างเช่น ผู้เสียหายถูกข่มขืนกระทำชำเรา พนักงานอัยการฟ้องคดีกล่าวหาจำเลยกระทำความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราผู้เสียหาย หากผู้เสียหายได้รับความเสียหายจากการกระทำของจำเลยนั้น เช่น เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายหรือทรัพย์สินอื่นของผู้เสียหายถูกจำเลยทำลายก่อนที่จะกระทำการข่มขืนผู้เสียหาย ผู้เสียหายสามารถเรียกให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายได้ และหากผู้เสียหายต้องรักษาตัวเป็นเวลาทำให้เกิดความเครียด วิตกกังวล ก่อให้เกิดผลเสียแก่สุขภาพร่างกายของผู้เสียหายที่ทรุดโทรมลง ไม่แข็งแรงสมบูรณ์ เนื่องจากการวิตกกังวลในเรื่องการกระทำความผิดของจำเลยนั้น ซึ่งเป็นการกระทบต่อความสุขสบายของร่างกายและจิตใจของผู้เสียหาย จึงเป็นการก่อให้เกิดความเสียหายแก่อนามัยของผู้เสียหายด้วย ผู้เสียหายก็สามารถเรียกให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420 ดังนั้น เมื่อความเสียหายทางแพ่งนั้น เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาหรือมีมูลเหตุมาจากการกระทำความผิดอาญา ผู้เสียหายจึงมีสิทธิยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 วรรคหนึ่งได้

³³ พจน ุชปาคม, ละเมิด, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2525) น. 172.

ส่วนใหญ่การกระทำความผิดทางอาญามักเป็นกรณีที่ทำอันตรายแก่กาย แล้วส่งผลเสียต่ออนามัยของบุคคล แต่อย่างไรก็ตาม กฎหมายอาญาก็มีการคุ้มครองในส่วนความเสียหายต่อสุขภาพอนามัยด้วยเช่นกัน ตัวอย่างเช่น ในกรณีตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 236 ซึ่งเป็นความผิดฐานปลอมปนอาหาร ยา หรือเครื่องอุปโภคบริโภค โดยบัญญัติอยู่ในลักษณะ 6 ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดภัยอันตรายต่อประชาชน เป็นความผิดที่เป็นการก่ออันตรายแต่ไม่ใช่ความผิดที่เป็นการก่อภัยอันตรายแก่ปัจเจกบุคคล หากแต่เป็นความผิดที่เป็นการก่ออันตรายแก่ประชาชน กล่าวคือ เป็นการทำให้ประชาชนมีความรู้สึกในความไม่ปลอดภัยต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน³⁴ ซึ่งเป็นความผิดต่อรัฐ เนื่องจากคุณธรรมทางกฎหมายของความผิดฐานนี้ คือ ภัยอันตรายต่อประชาชน³⁵ แต่หากทำให้เอกชนผู้ใดได้รับความเสียหายโดยตรงแล้ว เอกชนผู้นั้นอาจเป็นผู้เสียหาย และมีสิทธิยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 ได้³⁶ เช่น มีผู้ทำการปลอมปนอาหารแล้วมีผู้รับประทานอาหารที่ปลอมปนนั้นไปจนเป็นเหตุทำให้ผู้นั้นมีอาการร้อนคอ อาเจียน อ่อนเพลีย อันเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ซึ่งเป็นความเสียหายแก่อนามัย แล้ว ผู้นั้นยอมเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายจากผู้ที่กระทำการปลอมปนอาหาร อันเป็นการกระทำความผิดทางอาญา ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่อนามัยของผู้เสียหาย ผู้เสียหายยอมมีสิทธิเรียกให้ผู้นั้นเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นดังกล่าวได้ ดังนั้น ผู้เสียหายจึงมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ โดยการยื่นคำร้องขอตามมาตรา 44/1

นอกจากความผิดฐานปลอมปนอาหารดังกล่าวแล้ว ยังมีความผิดต่อรัฐบางอย่าง เช่น ความผิดฐานแจ้งความเท็จตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 137 หรือความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 157 ซึ่งหากการกระทำผิดนั้นก่อให้เกิดความเสียหายแก่เอกชนผู้หนึ่งผู้ใดโดยตรง บุคคลนั้นย่อมอยู่ในฐานะผู้เสียหายที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญา และเมื่อพนักงานอัยการโจทก์ยื่นฟ้องจำเลยเป็นคดีอาญา บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิยื่นคำร้องเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 ได้³⁷

³⁴ คณิต ณ นคร, กฎหมายอาญา ภาคความผิด, พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549) น.558.

³⁵ เพิ่งอ้าง, น.597.

³⁶ สวัสดิการศาลอาญา สวัสดิการสำนักวิชาการศาลยุติธรรม, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 4, น.7.

³⁷ เพิ่งอ้าง, น.7.

ฉะนั้น แม้ความเสียหายแก่อนามัยจะมีได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนในมาตรา 44/1 ก็ตาม แต่หากการกระทำความผิดอาญานั้น ก่อให้เกิดความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายที่สิทธิที่จะเรียกร้องในทางแพ่งนั้นเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดอาญาแล้วนั้น และเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ผู้เสียหายนั้นย่อมสามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนที่เกี่ยวกับความเสียหายแก่อนามัยตามมาตรา 44/1 ได้

แต่อย่างไรก็ตาม มีความเห็นแตกต่างที่เป็นการตีความอย่างเคร่งครัด ด้วยความเคารพ เห็นว่า การตีความเช่นนั้น ค่อนข้างจะขัดต่อเจตนารมณ์ของมาตรา 44/1 และอาจส่งผลกระทบต่อการคุ้มครองและการเยียวยาผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมได้ โดยเฉพาะผู้เสียหายที่ถูกทำประทุษร้ายต่อชีวิต ร่างกาย หรืออนามัยจนเป็นเหตุให้ได้รับความเสียหายต่ออนามัยย่อมไม่อาจที่ยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 ได้ กรณีนี้ทำให้เห็นได้ว่าเป็นช่องว่างของกฎหมายที่เป็นผลร้ายอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะสาเหตุของการที่ไม่บัญญัติถ้อยคำว่า “อนามัย” คือ “การพิสูจน์ทราบความเสียหายต่ออนามัย รวมทั้งสาเหตุแห่งความเสียหายอาจต้องใช้เวลาในการตรวจและเฝ้าสังเกตอาการ (Observe) ของแพทย์เนิ่นนานพอสมควร หากให้สิทธิแก่ผู้เสียหายที่จะยื่นคำร้องต่อศาลซึ่งพิจารณาคดีอาญาตามมาตรา 44/1 วรรคหนึ่ง อาจส่งผลกระทบต่อความเชื่อใจหรือติดขัดไปโดยไม่สมควร” หรือสาเหตุใดก็ตาม เป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องคุ้มครองและเยียวยาผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมเป็นสำคัญ หากว่าการพิสูจน์ทราบความเสียหายต่ออนามัยเป็นอุปสรรคต่อการพิจารณาคดีอาญาก็ควรแก้ปัญหาตรงจุดที่เป็นอุปสรรค ซึ่งหากการพิจารณาคดีแพ่งทำให้การพิจารณาคดีอาญาเนิ่นช้าหรือติดขัด ศาลมีอำนาจสั่งให้แยกคดีแพ่งออกจากคดีอาญา และพิจารณาต่างหากโดยศาลที่มีอำนาจชำระได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 41 ดังนั้น ในประเด็นนี้ ผู้เขียนเห็นว่าผู้เสียหายที่ได้รับอันตรายแก่ “อนามัย” อันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย มีสิทธิที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทน ตามมาตรา 44/1 ได้ แต่อย่างไรก็ตาม ในเรื่องนี้เพื่อให้มีแนวทางในการปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมายที่ชัดเจน จึงเห็นควรรอคำวินิจฉัยของศาลฎีกาว่าจะมีแนวทางเช่นใด

ในประเด็นนี้ผู้เขียนเห็นว่าควรจะต้องรอดูว่าศาลฎีกาจะมีคำตัดสินไปในแนวทางใด ทั้งนี้หากศาลฎีกามีคำวินิจฉัยให้ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกค่าเสียหายเกี่ยวกับอนามัยที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญาตามมาตรา 44/1 ได้ ก็สามารถนำคำวินิจฉัยดังกล่าวไปเป็นแนวทางในการบังคับใช้กฎหมายต่อไป แต่หากศาลฎีกามีคำวินิจฉัยไปในแนวทางที่ผู้เสียหายไม่อาจเรียกค่าเสียหายเกี่ยวกับอนามัยได้แล้วนั้น ผู้เขียนเห็นว่า หากเป็นไปตามกรณีดังกล่าว อาจทำให้มีประเด็นที่ต้องพิจารณาต่อไปว่า ผู้เสียหายที่ไม่อาจเรียกค่าสินไหมทดแทนในความเสียหายที่เกิด

แก่นามัยจากการกระทำความผิดของจำเลยตามมาตรา 44/1 ได้ นั้น อาจจะไปฟ้องคดีแพ่งเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวอีกไม่ได้เนื่องจากอาจขัดต่อหลักการฟ้องซ้ำก็เป็นได้

4.3.4 ปัญหาเขตอำนาจการพิจารณาของศาลแขวงที่มีข้อจำกัดเรื่องทุนทรัพย์

จะเห็นได้ว่าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 กำหนดให้ผู้เสียหายยื่นคำร้องเข้าไปในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ซึ่งหมายความว่าคดีทุกคดีจะต้องยื่นฟ้องร่วมไปในการพิจารณาคดีอาญา เพียงแต่ว่าเขตอำนาจของศาลจะอยู่ในอำนาจของศาลแขวง หรือ ศาลจังหวัด หรือศาลอาญา ก็ขึ้นอยู่กับอัตราโทษเป็นหลัก ซึ่งโดยหลักแล้วอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาของผู้พิพากษาคนเดียว ตามพระราชบัญญัติให้ใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 25 (5) กำหนดให้ “ผู้พิพากษาคนเดียวมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ซึ่งกฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างสูงไว้ให้จำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่จะลงโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งโทษจำคุกหรือปรับอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างเกินอัตราที่กำหนดไว้ไม่ได้” แสดงว่าศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ซึ่งมีอัตราโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ ตามพระราชบัญญัติให้ใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 17 แต่จะพิพากษาลงโทษ จำคุกเกิน 6 เดือน หรือปรับเกิน 10,000 บาท ไม่ได้ ในขณะที่คดีแพ่งนั้นเขตอำนาจศาลจะดูที่จำนวนทุนทรัพย์เป็นหลัก โดยในคดีแพ่งเป็นไปตามมาตรา 25 (4) ที่กำหนดให้ผู้พิพากษาคนเดียวมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีแพ่ง ซึ่งมีราคาทรัพย์สินที่พิพาทหรือจำนวนเงินที่พิพาทไม่เกิน สามแสนบาท เช่นนี้ในกรณีที่คดีอาญามีอัตราโทษอยู่ในเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลแขวง แต่คดีแพ่งมีจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทเกินอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลแขวงจะขัดต่อมาตรา 17 ของพระธรรมนูญศาลยุติธรรมหรือไม่

ในประเด็นนี้ศาลยุติธรรมมีคำอธิบายว่า เจตนารมณ์ในการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 44/1 ก็เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายให้ได้รับการพิจารณาคดีใช้ค่าสินไหมทดแทนไปพร้อมกับคดีอาญา ประกอบกับเจตนารมณ์ของกฎหมายเรื่องการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวกับคดีอาญาที่กำหนดให้รัฐ (โดยพนักงานอัยการโจทก์) และผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีแพ่งรวมไปกับคดีอาญา และให้ศาลพิจารณาคดีอาญาพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งไปในคราวเดียวกัน ก็เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมให้ได้รับการชดเชยค่าสินไหมทดแทนโดยสะดวกและ

รวดเร็ว ดังนั้น ถึงแม้ว่าในบางกรณีเขตอำนาจปกติของศาลที่พิจารณาคดีอาญาไม่อาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญานั้นได้ก็ตาม ต้องถือว่าเป็นกรณีที่กฎหมายประสงค์จะยกเว้นให้ทำได้ และสำหรับการยื่นคำร้องตามมาตรา 43 เมื่อกฎหมายให้สิทธิผู้เสียหายยื่นคำร้องเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนเข้าไปในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ก็ได้โดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม กรณีจึงไม่ต้องคำนึงถึงทุนทรัพย์ที่ผู้เสียหายเรียกร้องว่าจะเกินเขตอำนาจของศาลที่จะพิจารณาคดีอาญานั้นหรือไม่ ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเข้าไปในคดีอาญาของศาลแขวงได้แม้ทุนทรัพย์ที่เรียกร้องจะเกินอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลแขวงนั้นก็ตาม และองค์คณะที่พิจารณาพิพากษาคดีอาญาของศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาดลอดไปถึงคดีส่วนแพ่งด้วย³⁸

หากพิจารณาบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 แล้ว ไม่ชัดเจนว่าการยื่นคำร้องเข้าไปในคดีอาญาของผู้เสียหายนั้น ถือเป็นส่วนหนึ่งของคดีอาญา เช่นเดียวกับกรณีที่อัยการเรียกทรัพย์คืนหรือให้ใช้ราคา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43³⁹ หรือไม่ หรือว่าเป็นไปตามกรณีของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 40⁴⁰ ที่ผู้เสียหายสามารถที่จะเลือกฟ้องต่อศาลอาญาหรือศาลแพ่งก็ได้ แต่การพิจารณาคดีแพ่งนั้นต้องเป็นไปตามวิธีพิจารณาความแพ่ง เพราะผลของทั้ง 2 มาตราดังกล่าวจะต่างกัน กล่าวคือ ในกรณีที่อัยการขอให้คืนทรัพย์คืนหรือใช้ราคา ตาม มาตรา 43 นั้น แม้คดีอาญาอยู่ในเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลแขวงก็ตาม แต่หากคดีแพ่งมีจำนวนทุนทรัพย์ดังกล่าวเกินเขตอำนาจของศาลแขวง พนักงานอัยการก็สามารถเรียกให้คืนทรัพย์คืนหรือใช้ราคาทางแพ่งในคดีอาญาที่พิจารณาโดยศาลแขวงได้ และกรณีดังกล่าวอยู่ในอำนาจพิจารณา

³⁸ สวัสดิการศาลอาญา สวัสดิการสำนักวิชาการศาลยุติธรรม, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 4, น.19.

³⁹ ป.วิ.อ. มาตรา 43 กำหนดว่า “คดีลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ใจสลดกรรโชก ช้อโกง ยักยอกหรือรับของโจร ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกร้องทรัพย์คืนหรือราคาที่เขาสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำผิดคืน เมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีอาญา ก็ให้เรียกทรัพย์คืนหรือราคาแทนผู้เสียหายด้วย”

⁴⁰ ป.วิ.อ. มาตรา 40 กำหนดว่า “การฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาจะฟ้องต่อศาลซึ่งพิจารณาคดีอาญาหรือต่อศาลที่มีอำนาจชำระคดีแพ่งก็ได้ การพิจารณาคดีแพ่งต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง”

พิพากษาของผู้พิพากษาคนเดียวด้วย เพราะถือว่าการเรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายของพนักงานอัยการเป็นการดำเนินคดีอาญา

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 180/2490 อัยการได้เป็นโจทก์ยื่นฟ้องจำเลยหาว่าลักทรัพย์ ราคา 801 บาท ขอให้ลงโทษและขอให้จำเลยใช้ทรัพย์หรือราคาคืน ศาลแขวงพระนครเหนือมีคำสั่งรับฟ้อง แต่เฉพาะข้อหาในทางอาญา ส่วนข้อหาให้ใช้ราคาทรัพย์ไม่รับเพราะขัดต่ออำนาจศาล

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า อำนาจศาลแขวงตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมในคดีอาญาพิพากษาลงโทษจำคุกจำเลยได้ไม่เกิน 6 เดือน ปรับไม่เกิน 500 บาท (ปัจจุบันไม่เกิน 2000 บาท) ส่วนในคดีแพ่งไม่เกิน 500 บาท (ปัจจุบันไม่เกิน 2000 บาท) แต่ในเรื่องนี้ เป็นเรื่องที่โจทก์กล่าวหาจำเลยเป็นคดีอาญาจำเลยลักทรัพย์ ซึ่งตาม ป.ว.อ.มาตรา 44 ให้ถือว่าในการเรียกทรัพย์สินราคาทรัพย์ที่ถูกลักคืนขอรวมไปกับคดีอาญาก็ได้ ทั้งในการพิพากษาในส่วนเรียกทรัพย์นั้นก็ให้รวมเป็นส่วนหนึ่งแห่งคดีอาญา ส่วนทรัพย์ที่ลักจะมีราคามากน้อยเท่าใดกฎหมายมิได้จำกัดไว้ ฉะนั้นศาลแขวงย่อมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาในเรื่องทรัพย์ที่ลักได้

สรุปได้ว่า การเรียกทรัพย์สินหรือให้ใช้ราคาทรัพย์อันต่อเนื่องจากความผิดดังระบุไว้ในมาตรา 43 นั้น อัยการผู้เป็นโจทก์ย่อมมีอำนาจขอได้ และโดยคำพิพากษาศาลฎีกานี้ ศาลฎีกาแปลว่า พนักงานอัยการขอได้ในคดีอาญานั้นๆ โดยไม่ต้องคำนึงถึงอำนาจศาลตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมว่าจะเกินอำนาจศาลแขวงหรือไม่⁴¹ นอกจากนี้คำวินิจฉัยของศาลฎีกาที่เป็นแนวทางแล้วยังมีความเห็นทางตำราที่มีความเห็นสนับสนุนในประเด็นดังกล่าวด้วยเช่นกัน⁴² โดยเห็นว่า “หากว่าศาลแขวงจะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งที่อัยการโจทก์ฟ้องตามมาตรา 43 ก็โดยอาศัยมาตรา 40 ซึ่งเป็นหลักโดยนัยที่ว่าเมื่อมาตรา 40 ให้อำนาจโจทก์ฟ้องคดีแพ่งอันเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญายังศาลที่พิจารณาคดีอาญาได้ ก็เท่ากับเป็นการให้อำนาจแก่ศาลที่พิจารณาคดีนั้นไปในตัวว่ามีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้ด้วย ไม่ใช่ให้แต่อำนาจฟ้องแก่โจทก์เท่านั้น ส่วนศาลไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษา ซึ่งเป็นไปไม่ได้ การที่ศาลแขวงจะมีอำนาจหรือไม่ก็อยู่ที่มาตรา 40 นี้เอง พระธรรมนูญศาลยุติธรรมเป็นบทบัญญัติวางหลักเรื่องอำนาจศาลต่าง ๆ โดยทั่วไป แต่เมื่อมีกฎหมายใดบัญญัติไว้เป็นพิเศษว่าให้ศาลแขวงมีอำนาจในกรณีอื่นใดอีก ศาลแขวงก็ย่อมมีอำนาจเช่นนั้นได้ เข้าหลักที่ว่า “กฎหมายพิเศษยกเว้นกฎหมายทั่วไป”...และบทบัญญัติตามมาตรา 43 เป็นบทบัญญัติพิเศษเพื่อให้อำนาจแก่พนักงานอัยการโดยเฉพาะเท่านั้น ทั้งนี้เพราะเหตุ

⁴¹ อนุวัติ ใจสมุทร, อ่างแล้ว เริงอรรถที่ 1, น. 435.

⁴² เฝิงอ่าง, น. 439-440.

ว่า โดยหลักแล้ว อัยการไม่มีอำนาจฟ้องเรียกทรัพย์สินหรือราคาคืนเพราะว่าไม่ใช่เรื่องทางอาญา แต่เป็นการฟ้องทางแพ่ง การที่อัยการมีอำนาจฟ้องในทางแพ่งดังกล่าว ก็โดยอาศัยมาตรา 43 นั้นเอง ไม่เช่นนั้นแล้ว อัยการจะไม่มีอำนาจในทางแพ่งเลย⁴³ กรณีจึงเป็นไปโดยชอบด้วยบทบัญญัติของกฎหมาย และสมความมุ่งหมายของการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา⁴⁴

แต่หากว่าเป็นกรณีตาม มาตรา 40 ซึ่งผู้เสียหายเป็นผู้ยื่นฟ้องคดีอาญาเอง แม้คดีอาญาจะอยู่ในเขตอำนาจของศาลแขวง ศาลแขวงก็น่าจะต้องดูทุนทรัพย์ ถ้าทุนทรัพย์เกินเขตอำนาจของศาลแขวง ก็น่าจะต้องฟ้องคดีแพ่งต่อศาลที่มีอำนาจชำระคดีแพ่ง แต่เรื่องนี้ไม่มีแนววินิจฉัยของคำพิพากษาฎีกาตรง ๆ แต่มีฎีกาที่ 4419/2528 ซึ่งพอจะใช้เทียบเคียงได้ โดยวินิจฉัยว่า คดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องจำเลยต่อศาลแขวงในความผิดฐานลักขโมย และมีคำขอในส่วนแพ่งให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินเกินกว่า 10,000 บาท (ปัจจุบัน 300,000 บาท) แก่ผู้เสียหายได้ แต่เมื่อผู้เสียหายเข้ามาเป็นโจทก์ร่วม โจทก์ร่วมไม่อาจถือเอาคำขอในส่วนแพ่งของพนักงานอัยการเป็นคำขอของตนได้ เพราะหากผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีเองแล้ว ย่อมไม่มีสิทธิยื่นคำขอในส่วนแพ่ง อันมีทุนทรัพย์เกินกว่า 10,000 บาท (ปัจจุบัน 300,000 บาท) ต่อศาลแขวงได้ เนื่องจากเกินอำนาจศาลแขวงที่จะพิจารณาพิพากษา และเมื่อโจทก์ร่วมอุทธรณ์ฝ่ายเดียว ย่อมไม่มีสิทธิอุทธรณ์คำพิพากษาที่จะให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สิน และศาลอุทธรณ์ก็ไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคำขอในส่วนนี้ด้วย⁴⁵

สำหรับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 มิได้กำหนดให้อัยการเป็นผู้เรียกค่าสินไหมทดแทน แทนผู้เสียหาย ซึ่งจะทำให้มีผลเป็นเช่นเดียวกับมาตรา 43 ที่กำหนดให้อัยการเรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายด้วย แต่มาตรา 44/1 ให้ผู้เสียหายยื่นคำร้องขอเข้ามาในคดีอาญาที่พนักงานเป็นโจทก์ยื่นฟ้องไว้แล้ว จึงอาจมีปัญหาดูได้ว่าถ้าคดีอาญาอยู่ในเขตอำนาจของศาลแขวง แต่ทุนทรัพย์คดีแพ่งเกินเขตอำนาจศาลแขวงแล้ว ผู้พิพากษาคนเดียวจะมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีได้หรือไม่ หรือต้องไม่รับฟ้อง ในทางกลับกันคดีอาญาซึ่งอยู่ในเขตอำนาจของศาลชั้นต้น แต่ทุนทรัพย์คดีแพ่งอยู่ในเขตอำนาจของศาลแขวงแล้ว จะถือว่าศาลชั้นต้นมีเขตอำนาจหรือไม่

⁴³ เฟิงอ๋าง, น. 441.

⁴⁴ เฟิงอ๋าง, น. 437.

⁴⁵ กุศล บุญเย็น, อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 5, น.117-118.

ผู้เขียนมีความเห็นต่อประเด็นนี้ว่า เมื่อบทบัญญัติว่าด้วยการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญามีเหตุผลเพื่อจะให้ความสะดวกแก่ทุกฝ่ายในการดำเนินคดี เพื่อให้ศาลได้พิจารณาพิพากษาคดีอันเกิดจากการกระทำอันเดียวกันให้เสร็จสิ้นไปในคราวเดียวกันทั้งในทางแพ่งและทางอาญา และอีกประการหนึ่งก็เพื่อให้ศาลที่พิจารณาคดีอาญาใช้ดุลพินิจกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้เหมาะสมแก่ความหนักเบา ตามหลักฐานที่โจทก์ จำเลย นำสืบแสดงต่อศาล⁴⁶ และบทบัญญัติตามมาตรา 43 เป็นบทบัญญัติพิเศษเพื่อให้อำนาจแก่พนักงานอัยการโดยเฉพาะ ประกอบกับมีคำพิพากษาศาลฎีการับรองกรณีพนักงานอัยการเรียกให้คืนทรัพย์หรือใช้ราคาทรัพย์ที่มีจำนวนทุนทรัพย์เกินอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีส่วนแพ่งของศาลแขวง ศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าวได้ ฉะนั้น การที่ผู้เสียหายใช้สิทธิยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเข้าไปในคดีอาญาของพนักงานอัยการโจทก์นั้น กรณีย่อมกล่าวได้ว่าคดีตามมาตรา 44/1 เป็นคดีอาญาของพนักงานอัยการซึ่งอนุญาตให้ผู้เสียหายเข้ามาเรียกชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้เพื่ออำนวยความสะดวก ลดภาระให้กับผู้เสียหาย ดังนั้น การพิจารณาถึงจำนวนทุนทรัพย์ที่ผู้เสียหายเรียกชดใช้ ซึ่งแม้จะเกินอำนาจการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลแขวง แต่ก็ยังเป็นคดีอาญาของพนักงานอัยการ อีกทั้งเมื่อพิจารณาจากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาและวัตถุประสงค์ของบทบัญญัติว่าด้วยการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาดังกล่าวข้างต้น ประกอบกับ เจตนารมณ์ของการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติตามมาตรา 44/1 ที่ต้องการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นกรณีพิเศษ ในการเรียกชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำผิดแล้ว แม้จำนวนทุนทรัพย์ที่ผู้เสียหายเรียกชดใช้ จะเกินอำนาจการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลแขวงก็ตาม ด้วยเหตุผลต่างๆข้างต้น ผู้เขียนจึงเห็นว่าศาลแขวงจะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีผู้เสียหายยื่นคำร้องขอตามมาตรา 44/1 ได้ แม้ว่าจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่ผู้เสียหายเรียกชดใช้นั้นจะเกินอำนาจการพิจารณาพิพากษาของศาลแขวงก็ตาม

แต่อย่างไรก็ตามมาตรา 44/1 มิได้บัญญัติไว้ชัดเจนเหมือนกรณี ตามมาตรา 44 วรรคสอง ซึ่งบัญญัติไว้เฉพาะให้คำพิพากษาในส่วนเรียกทรัพย์คืนหรือราคาตาม มาตรา 43 ให้รวมเป็นส่วนหนึ่งแห่งคำพิพากษาในคดีอาญา ดังนั้น จึงอาจเป็นปัญหาในการตีความข้อกฎหมายในทางปฏิบัติต่อไปได้

⁴⁶ อนุวัติ ใจสมุทร, อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 1, น. 438.

4.3.5 ปัญหากรณีที่ผู้เสียหายไม่ได้เข้ามาเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ

ปัญหาดังกล่าวเป็นกรณีที่ อัยการซึ่งยื่นฟ้องคดีอาญาในขณะที่ผู้เสียหายยื่นคำร้องขอ บังคับให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 โดยมีได้ยื่นคำร้องขอเข้ามาเป็นโจทก์ร่วม ในคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30⁴⁷ ด้วย เท่ากับอัยการเป็น โจทก์ในคดีอาญาเพียงผู้เดียว หากศาลที่พิจารณาคดีส่วนอาญามีคำพิพากษายกฟ้องเฉพาะ ข้อเท็จจริงข้อใดข้อหนึ่ง แล้วอัยการไม่อุทธรณ์คดีต่อ ย่อมทำให้ข้อเท็จจริงในส่วนนั้นเป็นที่ยุติ หากผลของคดีดังกล่าวไม่เป็นไปตามที่ผู้เสียหายคาดหวังหรือต้องการแล้ว เมื่อผู้เสียหายมิได้เข้า มาเป็นโจทก์ในคดีอาญาร่วมกับอัยการ ผู้เสียหายจึงไม่สามารถยื่นอุทธรณ์เพื่อคัดค้านคำ พิพากษาในส่วนคดีอาญาได้ ย่อมส่งผลให้คดีอาญาดังกล่าวเป็นที่ยุติ และเป็นผลให้การรับฟัง ข้อเท็จจริงในคดีส่วนแพ่งต้องยุติตามไปด้วย เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 บัญญัติให้ในการพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ศาลจำต้องถือข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาที่ ปรากฏในคดีอาญา เมื่อคำพิพากษาในคดีส่วนอาญาศาลยกฟ้องโดยฟังข้อเท็จจริงเป็นที่ยุติ เช่น ว่า ผู้ต้องหาไม่ผิด คดีส่วนแพ่งจึงต้องฟังข้อเท็จจริงว่าผู้ต้องหาไม่ผิดเช่นกัน ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อ การเรียกค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายได้ ทั้งที่ตามความเป็นจริงแล้วถ้าผู้เสียหายได้เข้าเป็น โจทก์ร่วมในคดีอาญา อาจยื่นอุทธรณ์คดีอาญาและพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหาไม่มีความผิดจริงได้ แต่ว่าการ ยื่นคำร้องขอเข้ามาในคดีอาญาของผู้เสียหายตามมาตรา 44/1 ดังกล่าว มิได้ถือว่าเป็นการยื่น คำร้องเข้ามาเป็นโจทก์ในคดีอาญาด้วย

4.4 วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในทางปฏิบัติในการบังคับใช้กฎหมายในปัจจุบัน

ตามเจตนารมณ์ของ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ที่ กำหนดให้ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนในความเสียหายทั้งปวง นอกเหนือจากที่พนักงานอัยการเรียกได้ตามมาตรา 43 เข้ามาในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ โดยไม่ต้องเสียค่าฤชาธรรมเนียมและไม่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินคดีอาญา ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้เสียหาย

⁴⁷ ป.วิ.อ. มาตรา 30 กำหนดว่า “คดีอาญาใดซึ่งพนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในระยะเวลาใดระหว่างพิจารณาก่อนศาลชั้นต้นพิพากษา คดีนั้นก็ได้”

ที่เป็นเหยื่ออาชญากรรมได้รับการเยียวยาความเสียหายด้วยความสะดวกรวดเร็วมากขึ้น นั้น เมื่อพิจารณาจากสภาพของสังคมไทยโดยรวม ประเทศไทยยังเป็นประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศนั้นมีรายได้ระดับปานกลางถึงน้อย มีการศึกษาในระดับปานกลางถึงน้อยเช่นกัน อีกทั้ง ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยอาชญากรรมส่วนมากมักจะเกิดขึ้นกับกลุ่มคนดังกล่าวหรือระดับเป็นชนชั้นล่างของสังคม ซึ่งทั้งผู้เสียหายและผู้ต้องหาจึงมักจะเป็นคนที่มีรายได้น้อย ซึ่งไม่มีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายหรือการดำเนินคดีในศาล เมื่อพบบัญญัติตาม มาตรา 44/1 ที่กำหนดให้ผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องค่าสินไหมทดแทนเข้ามาในคดีอาญานั้น ภาครัฐต้องมีมาตรการหรือกระบวนการที่จะทำให้ผู้เสียหายได้ทราบว่าเขามีสิทธิดังกล่าวนี้ด้วย เนื่องจากหากผู้เสียหายไม่รู้ว่าเขามีสิทธิ สามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาได้โดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม และหากเขาเป็นคนยากจน ไม่มีความสามารถที่จะจ้างทนายมาว่าความให้แล้ว เขาอาจมีสิทธิให้รัฐจัดหาทนายให้เขาได้อีกด้วย ก็จะทำให้ผู้เสียหายต้องพลาดโอกาสในการเข้ามาสู่คดีได้

และในกรณีที่คดีไม่มีข้อยุ่งยาก และพนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดี หากจำเลยให้การรับสารภาพ ผู้เสียหายจะไม่มีโอกาสที่จะมายื่นคำร้องขอเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ทัน เพราะผู้เสียหายไม่ทราบว่าพนักงานอัยการดำเนินคดีอยู่ในขั้นตอนใดแล้ว ผู้เสียหายที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนจะไม่มีทางทราบถึงสิทธิของตนได้เลย⁴⁸

ดังนั้น เพื่อให้บทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวได้มีผลในทางปฏิบัติสมดังเจตนารมณ์ของกฎหมายแล้ว ภาครัฐต้องเร่งประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบถึงสิทธิตามกฎหมายใหม่ที่แก้ไขแล้วเช่นไร นอกจากนั้น หากภาครัฐขาดการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบว่าเขามีสิทธิ อาจมีผลต่อกรณีที่ผู้เสียหายต้องติดตามว่าคดีมีการดำเนินการถึงขั้นตอนใด ไม่เช่นนั้น ผู้เสียหายอาจเข้ามายื่นคำร้องไม่ทันตามเวลาที่กฎหมายกำหนดว่าต้องเข้ามายื่นคำร้องก่อนเริ่มสืบพยานหรือก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดี ตามมาตรา 44/1 วรรคสอง ซึ่งวิธีการที่ดีที่สุด คือ การกำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องแจ้งว่าสิทธิของผู้เสียหายตามกฎหมายที่แก้ไขใหม่มีอย่างไรและต้องแจ้งว่าคดีความได้ดำเนินการถึงขั้นตอนใดแล้วด้วย ซึ่งถือเป็นสิทธิที่ผู้เสียหายพึงมีตามหลักสากล

⁴⁸ คณะกรรมการกฤษฎีกา, รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ครั้งที่ 1298-5/2546 วันพุธที่ 19 มีนาคม 2546. (อัดสำเนา)

4.5 วิเคราะห์แนวทางที่เหมาะสมของการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน

โดยการใช้สิทธิทางศาลตามระบบกฎหมายไทย

จากการที่ได้ศึกษาระบบการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาของต่างประเทศ พร้อมทั้งการศึกษาวิเคราะห์หลักเกณฑ์เรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาของพนักงานอัยการของประเทศไทยแล้วนั้น ทำให้เห็นถึงข้อขัดข้องต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมา ดังนั้น คงมีประเด็นที่ควรทำการวิเคราะห์ต่อไปว่า ระบบในการเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาของพนักงานอัยการ ควรจะเป็นไปในรูปแบบใด เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาข้อขัดข้องที่ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์มาและเพื่อเกิดความเหมาะสมสอดคล้องกับระบบการดำเนินคดีอาญาของไทย อีกทั้ง สามารถดูแลคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาโดยวิธีการใช้สิทธิทางศาลให้ได้รับเยียวยาชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำความผิดได้มากที่สุด เท่าที่ภาครัฐสามารถอำนวยให้เกิดผลในทางปฏิบัติได้

หากมองว่าอาชญากรรมเป็นการประทุษร้ายต่อสังคม รัฐมีอำนาจลงโทษผู้กระทำความผิด ในส่วนของผู้ที่ได้รับผลร้ายจากอาชญากรรมย่อมสมควรที่จะได้รับการดูแลเยียวยาความเสียหายจากรัฐด้วยเช่นกัน เนื่องจากรัฐจะต้องรับผิดชอบต่อความล้มเหลวที่ไม่อาจพิทักษ์เหยื่อให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมได้ และการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายไม่ใช่เรื่องของมนุษยธรรม แต่เป็นเรื่องของสิทธิอับชอบธรรมของมนุษย์ ผู้เสียหายจากอาชญากรรมโดยทั่วไปถือเป็นเหยื่ออาชญากรรมซึ่งดำรงชีวิตอยู่ในสังคมตามปกติธรรมดา แต่ถูกผู้อื่นซึ่งล่วงละเมิดต่อกฎหมายอาญามาก่อนความเสียหายให้ ดังนั้น เมื่อการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำความผิดในทางปฏิบัติอาจไม่ใช่เรื่องง่าย ดังนั้น เพื่อการดูแลเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ผู้เขียนจึงเห็นว่ารัฐควรมีส่วนสนับสนุนผลักดันให้การชดใช้ค่าเสียหายโดยผู้กระทำความผิดขับเคลื่อนไปด้วยความมีประสิทธิภาพสามารถบรรเทาความเดือดร้อนของผู้เสียหายได้อย่างแท้จริง รัฐควรมีมาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ด้วยการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เสียหายในการเรียกร้องให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยในการเรียกร้องให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนโดยวิธีการใช้สิทธิทางศาลนั้น ควรจะกำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐในการดำเนินการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย ส่วนองค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของภาครัฐ ที่จะต้องเข้ามาทำหน้าที่ในการดำเนินการนั้น จะมอบหมายให้หน่วยงานใดเป็นผู้มีหน้าที่ดำเนินการ เห็นว่า ควรให้พนักงานอัยการในฐานะตัวแทนของรัฐ เป็นผู้ยื่นคำร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย และเป็นผู้สืบพินท

ดำเนินคดีเรียกค่าเสียหายในทางแพ่งให้แก่ผู้เสียหาย โดยความยินยอมของผู้เสียหาย ด้วยการให้ผู้เสียหายยื่นคำร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนเข้ามาในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ทั้งนี้ การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนส่วนแพ่งเข้ามาในคดีอาญา ควรเป็นกรณีที่ประเด็นการเรียกร้องทางแพ่งหรือเป็นคดีที่มีภาระการพิสูจน์ความเสียหายไม่ยุ่งยากหรือซับซ้อนเกินไป หากเป็นกรณีที่คดีมีผู้เสียหายที่มีสิทธิเป็นจำนวนมาก เช่น คดีฉ้อโกงประชาชน การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนดังกล่าว ควรจะต้องได้รับการพิจารณาคดีในศาลแพ่ง เนื่องจากจะส่งผลกระทบต่อคดีดำเนินคดีอาญา นอกจากนั้น ในส่วนของมาตรา 40 ยังคงต้องมีเป็นทางเลือกให้ผู้เสียหายสามารถยื่นฟ้องได้เองในกรณีที่พนักงานอัยการมิได้ยื่นฟ้องคดีอาญา

อย่างไรก็ตาม หากจะมีกฎหมายเพื่อบังคับใช้ตามหลักการดังกล่าว ยังควรจะต้องมีการศึกษาเพิ่มเติมถึงกระบวนการต่างๆที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดี หน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้ไม่ว่าจะเป็น พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน ที่ต้องมีภาระด้านการจัดการคดีส่วนแพ่งเพิ่มขึ้น